

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
SECUNDAIR ONDERWIJS**

Afstudeerproject

Het strafrecht in de Bourgondische
Nederlanden

PROMOTOR
JOHN AELBRECHT
GESCHIEDENIS

WIDO VAN BEECK
GESCHIEDENIS - INFORMATICA
ACADEMIEJAAR 2013-2014

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
SECUNDAIR ONDERWIJS**

Afstudeerproject

Het strafrecht in de Bourgondische
Nederlanden

PROMOTOR
JOHN AELBRECHT
GESCHIEDENIS

WIDO VAN BEECK
GESCHIEDENIS - INFORMATICA
ACADEMIEJAAR 2013-2014

Voorwoord

Mijn naam is Wido Van Beeck. Ik zit in het laatste jaar van mijn lerarenopleiding aan de PXL-hogeschool. Tijdens dit afsluitend jaar werd er van mij een afstudeerproject verwacht. Ik mocht hiervoor zelf het onderwerp kiezen, maar moest er wel voor zorgen dat dit binnen een pedagogisch kader paste. Ik koos hier voor het onderwerp 'Het strafrecht in de Bourgondische Nederlanden'.

Graag zou ik mijn promotor John Aelbrecht danken voor zijn kritische ondersteuning.

Daarnaast zou ik ook graag mijn ouders willen bedanken voor de inspirerende steun die ze mij tijdens het maken van dit project gaven.

Inhoudsopgave

VOORWOORD	4
INHOUDSOPGAVE	5
INLEIDING	6
1 HET ONTSTAAN VAN DE BOURGONDISCHE NEDERLANDEN	5
1.1 DE NEDERLANDEN VOOR DE KOMST VAN DE BOURGONDIËRS	5
1.1.1 <i>De Nederlanden onder het bewind van de Merovingers</i>	5
1.1.2 <i>De Nederlanden onder het bewind van de Karolingers</i>	5
1.2 VAN EEN WERELDRIJK NAAR EEN MOZAÏEK VAN VORSTENDOMMEN	6
1.3 DE KOMST VAN DE BOURGONDIËRS	7
2 DE UITBOUW VAN DE BOURGONDISCHE NEDERLANDEN	7
2.1 HET BOURGONDISCHE BESTUUR	9
2.1.1 <i>Het begin van de centralisatiepolitiek</i>	9
2.1.2 <i>In de voetstappen van de stichter</i>	9
3 HET VERVAL VAN DE BOURGONDISCHE DROOM	11
4 DE BOURGONDISCHE CULTUUR	12
5 HET STRAFRECHT	12
5.1 DEFINITIE	12
5.2 DOEL	13
5.3 HET STRAFRECHT VOOR DE KOMST VAN DE BOURGONDIËRS	13
6 HET BOURGONDISCHE RECHTSAPPARAAT	14
6.1 STADSRECHTEN	14
6.2 DE RECHTSPRAAK	15
6.3 VIERSCHAAR	15
6.3.1 <i>De schepensbank</i>	15
6.3.2 <i>De baljuw</i>	16
6.4 DE GEVANGENIS	16
7 HET STRAFPROCES	16
8 DE STRAFUITVOERING	17
8.1 DE BEUL	18
9 DE STRAFFEN	19
9.1 DE FUNCTIE	19
9.2 SOORTEN STRAFFEN	19
9.2.1 <i>Vermogensstraf</i>	19
9.2.2 <i>Vrijheidsstraffen</i>	20
9.2.3 <i>Bedevaartstraffen</i>	20
9.2.4 <i>Schandstraffen</i>	20
9.2.5 <i>Lijfstraffen</i>	21
9.2.6 <i>Doodstraffen</i>	22
9.3 HET GALGENVELD	24
10 DE GEBREKEN VAN HET BOURGONDISCH RECHTSSYSTEEM	25
11 BESLUIT	25
12 BRONNEN	26
13 AFBEELDINGEN	28

Inleiding

Vaak worden de middeleeuwen als één van de donkerste periodes uit onze geschiedenis beschouwd. Meestal wordt hierbij gedacht aan de gruwelijke straffen die de middeleeuwers op hun criminelen toepasten. Maar waarom werden deze gruwelijke straffen uitgevoerd? Pasten de middeleeuwers dan echt een nultolerantie toe of waren hun straffen helemaal niet zo erg als wij ons inbeelden?

Dit afstudeerproject behandelt het civiele rechtssysteem dat gehandhaafd werd in onze eigen laatmiddeleeuwse contreien, de Bourgondische Nederlanden, met extra aandacht voor het graafschap Vlaanderen.

1 Het ontstaan van de Bourgondische Nederlanden

1.1 De Nederlanden voor de komst van de Bourgondiërs

1.1.1 De Nederlanden onder het bewind van de Merovingers

De Nederlanden vormden in 481, kort na de val van het West-Romeinse Rijk en het begin van de middeleeuwen, de bakermat van het Frankische Rijk. Dit nieuwe imperium bestond uit verschillende gouwen of rijkdelen en werd bestuurd door de Merovingers, een dynastie van Frankische koningen, die vooral uit waren op het uitbreiden van hun grondgebied.

Alle door de Franken veroverde gebieden waren persoonlijk bezit van de Frankische koning. Na de dood van Clovis I, eerste koning der Franken, werd het rijk volgens het oud Germaans gewoonterecht verdeeld onder zijn zonen, die het op hun beurt opnieuw verdeelden. Hierdoor ontstonden er vier verschillende koninkrijken: Austrasië (waartoe onze huidige Nederlanden behoorden), Aquitanië, Neustrië en Bourgondië.

De Merovingische vorsten lieten zich bijstaan door hun hofmeier. Dit was de eerste raadgever van de koning, beheerder van de hofhouding en legeraanvoerder. Wanneer een koning op het slagveld of bij een moordaanslag overleed, nam de hofmeier de taak van de koning over totdat de ware troonsopvolger oud genoeg was om over het rijk te regeren. Daarnaast deed de vorst beroep op verschillende plaatselijke ambtenaren, de graven. Zij namen de rechtspraak van de verschillende rijkdelen voor hun rekening.

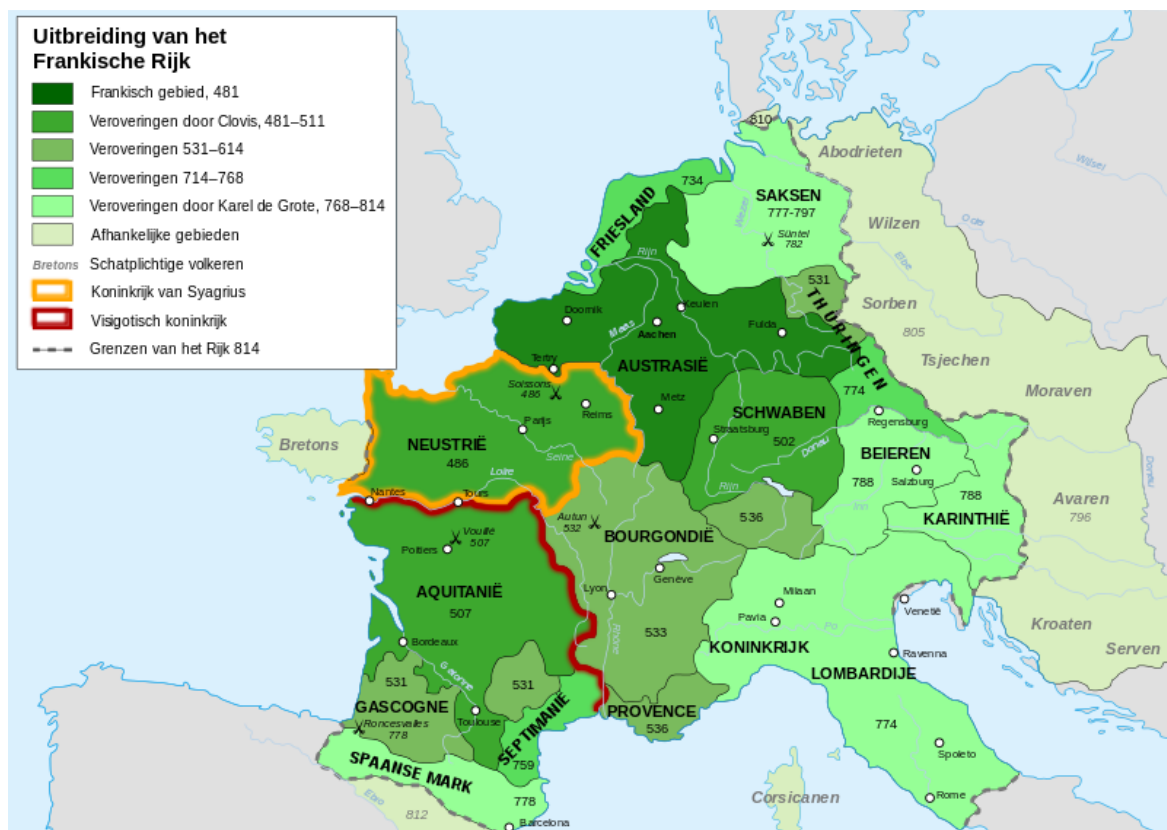
1.1.2 De Nederlanden onder het bewind van de Karolingers

Door het stijgend aantal zwakke en jeugdige Merovingische vorsten in de eerste helft van de 8ste eeuw, kregen de hofmeiers de kans hun macht aanzienlijk uit te breiden. In 751 nam Pepijn de Korte, oorspronkelijk hofmeier van de Frankische vorst, het bestuur van het Rijk over. Hierbij eindigde het tijdperk van de Merovingers en startte de Karolingische periode, genoemd naar zijn belangrijkste schakel, Karel de Grote (747-814).

De Karolingische vorsten verenigden de verschillende koninkrijken waardoor het Frankische Rijk min of meer opnieuw één geheel werd. Karel de Grote annexeerde het grondgebied van de Saksen, Karinthië, de Spaanse Mark en het Koninkrijk Lombardije en bracht het Frankische Rijk hiermee tot zijn grootste omvang. Onder zijn bewind ontstond langzaam maar zeker de feodale maatschappij in de lage landen.

Figuur 1: Karel de Grote, koning der Franken

Figuur 2: De expansie van het Frankische Rijk (481 - 814)

Na de dood van Karel's zoon, Lodewijk de Vrome, werd in 843 het Frankische Rijk volgens het Germaanse gewoonterecht verdeeld onder zijn drie zonen bij het Verdrag van Verdun. Het voormalige Frankische Rijk werd hierbij opgesplitst in West-Francië (het latere Franse Koninkrijk), Midden-Francië of het koninkrijk Lotharingen (de latere Nederlanden) en Oost-Francië (het latere Duitse rijk).

In 840 stierf de kinderloze Lotharius II, koning van Midden-Francië. Zijn rijk werd in twee gesplitst en verdeeld in Oost- en West-Francië bij het verdrag van Meerssen. Het huidige Nederland maakte nu deel uit van Oost-Francië. Het graafschap Vlaanderen werd onderdeel van West-Francië.

1.2 Van een wereldrijk naar een mozaïek van vorstendommen

Doordat geen van beide grootmachten de Nederlanden konden beschermen tegen de invallen van de Vikingen, verloor de plaatselijke bevolking het vertrouwen in hun vorsten. Langzaam maar zeker konden de lokale leenmannen of gouvorstren hierdoor hun macht uitbreiden, waardoor er in de Nederlanden een mozaïek van feodale vorstendommen ontstond. Denk hierbij maar aan de vorstendommen Vlaanderen, Brabant, Gelre, Holland, Namen en Henegouwen die bestuurd werden door edelen met een titel van graaf, hertog of prinsbisschop. Deze edelen zouden de komende eeuwen de heersers worden van de Lage Landen ondanks het feit dat ze steeds loyaal tegenover hun vorst moesten zijn. Het zou nog tot de komst van de Bourgondiërs duren alvorens er in onze contreien aan gestructureerde centralisatiepolitiek werd gedaan.

1.3 De komst van de Bourgondiërs

Doordat Filips II of Filips de Stoute (1342-1404) de vierde en jongste zoon van Koning Jan II van Frankrijk was, kon hij niet in aanmerking komen voor de troonsopvolging in Frankrijk. Toch wou zijn vader hem belonen na zijn dappere strijd in de Slag bij Poitiers in 1356.

Daarom kreeg hij in 1361, na de dood van Filips van Rouvres, graaf van Artesië en hertog van Bourgondië, het hertogdom Bourgondië met als hoofdstad Dijon als apanage¹ van zijn vader. De raadgevers van de Franse koning hoopten hiermee meer grip op het hertogdom Bourgondië te krijgen, dat eigenlijk een zelfstandig gebied was.

Figuur 3: Filips de Stoute

Koning Jan II van Frankrijk overleed in 1364 en werd opgevolgd door Filips' oudste broer, Karel V. De nieuwe koning regelde op 19 juni 1369 een huwelijk tussen Filips II en de erfdochter van Vlaanderen, Margaretha van Male, in de hoop via zijn broer meer grip te krijgen op de noordelijke grensgebieden van Frankrijk waartoe het zeer rijke Vlaanderen behoorde. Dit huwelijk zorgde ervoor dat Filips II na de dood van zijn schoonvader, Lodewijk van Male, in 1384 het graafschap Vlaanderen, Rethel (ten zuiden van Namen), Nevers (ten westen van Bourgogne), Franche-Comté, Artesië en de heerlijkheid Salins erfde. De Bourgondische Nederlanden waren een feit.

2 De uitbouw van de Bourgondische Nederlanden

Filips de Stoute was minstens even ambitieus als zijn broer. De Bourgondische vorst had dan misschien wel heel wat nieuwe gebieden verworven, toch was zijn honger naar gebiedsuitbreiding niet gestild. Zijn rijk vormde geografisch gezien geen eenheid. De noordelijke gebieden, de Bourgondische Nederlanden, lagen op een grote afstand van het gebied in Frankrijk. De Bourgondische vorsten zouden de komende eeuw beide gebieden trachten uit te breiden en samen te voegen om zo een onafhankelijk eenheidsrijk, los van Frankrijk, uit te bouwen met een eigen centraal bestuur. Dit was niet vanzelfsprekend want de Bourgondische vorsten stonden nog steeds onder toezicht van het Franse koningshuis.

Filips II trachtte zijn rijk te vergroten met gebruik van zo weinig mogelijk militaire acties en stippelde daarom een slimme huwelijkspolitiek uit voor zijn kinderen en kleinkinderen. In 1385 huwde hij zowel zijn zoon, Jan zonder Vrees, als dochter, Margaretha van Bourgondië, uit aan de zoon en dochter van Albrecht van Beieren, graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen. Dit dubbelhuwelijk leverde het Bourgondische Rijk na verloop van tijd heel wat nieuwe gebieden op wat niet naar de zin was van het Heilige Roomse Rijk, dat zelf zijn invloed in onze contreien probeerde te vergroten.

Ook de hertogdommen Limburg en Brabant ontbraken niet op het verlanglijstje van Filips II. Hij steunde de kinderloze Johanna van Brabant, hertogin van Brabant, in haar oorlog met het aangrenzende hertogdom Gelre waardoor hij de heerschappij over het hertogdom Limburg verwierf. Daarnaast spoorde Filips haar in 1390 aan om het hertogdom Brabant af te staan aan haar nicht en zijn echtgenote, Margaretha van Male. Op die manier kon ook het hertogdom Brabant aan het Bourgondische rijk worden toegevoegd. In dat zelfde jaar kocht Filips het graafschap Charolais.

¹ Een deel van het kroondomein dat als leen aan leden van het vorstenhuis werd toegekend.

Elk geannexeerd gebied bracht Filips II dichterbij het creëren van een enorm rijk. Toch waren het niet alleen de naburige graafschappen en hertogdommen die hem interesseerde. Hij had namelijk ook de ambitie om ooit de Franse troon te bestijgen. Wanneer Karel V stierf en werd opgevolgd door zijn 12-jarige zoon, Karel VI, kreeg Filips de kans om als naaste adviseur van de koning mee over Frankrijk te regeren tot de ware koning oud genoeg was. Wanneer later bleek dat Karel VI geestesziek was, kreeg Filips opnieuw de kans om mee over het land te regeren. Weliswaar als tijdelijke vervanger van de ware koning. Ondanks het feit dat hij nooit koning zou kunnen worden, bleef hij loyaal tegenover het Franse koningshuis Valois.

Figuur 4: Het Bourgondisch rijk op haar hoogtepunt (1477)

2.1 Het Bourgondische bestuur

De Bourgondische Nederlanden waren onderverdeeld in verschillende gewesten of kasselrijen, de opvolgers van de Frankische gouwen. Zoals reeds gezegd wou Filips II van alle Bourgondische gewesten een eenheidsrijk maken met een centraal bestuursorgaan. Toch liet hij de plaatselijke bestuursinstellingen binnen deze gewesten bestaan, wat de stadsbesturen binnen zijn rijk ten zeerste waardeerden. Hij en zijn opvolgers richtte wel enkele centrale instellingen op die hem zouden helpen bij het besturen van zijn rijk.

2.1.1 Het begin van de centralisatiepolitiek

In 1386 richtte Filips de Stoute zowel in Rijsel, voor het noordelijk gebied van zijn rijk, als in Dijon, voor het zuidelijk gebied van zijn rijk, een Reken- en Raadkamer op. De instellingen in Rijsel werkten aanvankelijk nauw samen onder de naam "Camere van den Rade in Vlaendren".

De Rekenkamer

De Rekenkamer hield alle financiële administratie van het Bourgondische Rijk bij, waaronder vooral de belastinginkomsten. Alle door het hof verleende documenten zoals legitimatiebrieven², adelsverheffingen, gratiebrieven en octrooien³ waren niet geldig zonder goedkeuring en registratie van de Rekenkamer. Jan zonder Vrees, zoon van Filips de stoute, richtte ook een rekenkamer op in Brussel.

Deze instelling werd bemand door goed geschoolde magistraten. Het team bestond uit één voorzitter, twee tot vier rekenmeesters, twee auditeurs⁴, twee schrijvers en een deurwaarder. Al deze ambtenaren ontvingen naast een jaarloon ook kleedgeld waarmee ze hun uniform moesten betalen. Daarnaast werden ze ook vrijgesteld van directe en indirecte belastingen, zelfs wanneer er besparingsmaatregelen van kracht waren in het rijk.

De Raadkamer

De Raadkamer was een zelfstandige justitieraad waar men in beroep kon gaan tegen vonnissen van lokale rechtbanken. De Raadkamer van Rijsel werd, op vraag van de Nederlandstaligen, aan het begin van de 15de eeuw overgebracht naar Gent.

2.1.2 In de voetstappen van de stichter

Jan zonder Vrees

Figuur 5: Jan zonder Vrees en zijn vrouw, Margareta van Beieren

In 1404 overleed Filips de stoute, stichter van het Bourgondische rijk. Zijn weduwe regeerde tot aan haar dood verder over Vlaanderen en Artesië. Hun oudste zoon, Jan zonder vrees (1371 – 1419), nam de plaats in van zijn vader als bestuurder van het Bourgondische rijk.

Jan zonder vrees had, in tegenstelling tot zijn vader, een minder loyale houding tegenover het Franse Koningshuis. Toch hield hij zich uitsluitend bezig met de Franse politiek. Wanneer Karel VI steeds zwakker werd, maakte zijn broer, Lodewijk I van Orléans, aanspraak

² Documenten waarmee je je identiteit kan aantonen.

³ Het exclusief recht om een bepaald product te mogen produceren en verkopen.

⁴ Onderzoekers

op de voogdij van de minderjarige koningskinderen. Dit was niet naar de zin van Jan zonder Vrees, die ook graag zijn invloed op de Franse troon wou vergroten. Hierdoor ontstond er een conflict met aan de ene zijde de aanhangers van de Bourgondische hertog of de Bourguignons en aan de andere kant de aanhangers van Lodewijk I van Orléans, de Armagnacs, die vooral uit Franse edelen bestond. Lodewijk werd door het Frans volk verafschuwd door zijn onredelijke belastingen, het gebrek aan overwinningen tegen de Engelse vijand en zijn verspilzieke hofhouding. In 1407 liet Jan zonder Vrees zijn tegenstander vermoorden in Parijs. Hij gebruikte het excuus dat hij Frankrijk verlost had van een tiran. Hij kreeg in 1413 de kans om Parijs te veroveren, maar moest zich na één jaar al overgeven aan Bernard VII van Armagnac, de opvolger van de anti-bourgondische partij. Beide partijen sloten hierop een overeenkomst waarbij Jan zonder Vrees verschillende gebieden terug moest afstaan aan Frankrijk. De spanningen tussen de twee rijken zouden steeds sterker worden.

Frankrijk moest niet alleen stand houden tegen de hebzuchtige Bourgondische prinsen, maar ook tegen de Engelsen waarmee ze sinds het begin van de 100-jarige oorlog in een conflict verwickeld zaten. Hendrik V, koning van Engeland, startte tijdens de schermutselingen tussen Frankrijk en Bourgondië een invasie richting het Franse rijk. Bourgondië schoot Frankrijk niet te hulp en hield zich in een neutrale positie. In 1415 sloeg Hendrik V erin het Franse leger te verslaan tijdens de slag bij Azincourt. In de jaren die hierop volgden maakte Jan zonder Vrees misbruik van de verzwakte positie van het moederland om zijn macht terug uit te breiden in Frankrijk. In 1418 slaagde de Bourgondische vorst erin Parijs opnieuw te annexeren waarna Karel VII, zoon en toekomstige opvolger van de geestelijk gestoorde Karel VI, op de vlucht sloeg. Jan zonder Vrees liet zijn tegenstrever, Bernard VII van Armagnac meteen liquideren. In 1419 trachtte de Franse kroonprins vrede te sluiten met de Bourgondische vorst. Tijdens de onderhandelingen vermoorde hij Jan zonder Vrees om zo de Bourgondische dreiging te ondermijnen. Jan zonder Vrees werd opgevolgd door zijn zoon Filips de goede.

Figuur 6: De moord op Jan zonder Vrees

Filips de goede

Filips de Goede (1396-1467) of Filips III van Bourgondië had geen zin zich te mengen in het conflict dat zijn vader gestart was met Frankrijk en begroef daarom de strijdbijl. In plaats van zich te concentreren op de Franse troon zoals zijn vader deed, probeerde hij het bestuur binnen de gebieden die hij geërfd had te centraliseren. Hij was daarmee de eerste Bourgondische vorst die het idee van een staat met een centraal bestuur echt vorm begon te geven. Opvallend was dat Filips de goede zich hiervoor vooral concentreerde op de Bourgondische Nederlanden terwijl zijn voorgangers zich vooral met het bestuur van het Bourgondische gebied in Frankrijk bezig hielden en de Nederlanden door lokale heren lieten besturen.

Figuur 7: Filips de Goede

Hij trachtte het Bourgondische Rijk op twee niveaus te centraliseren. Ten eerste wou hij het bestuur binnen de kasselrijen verstrengen zodat hij meer grip zou krijgen op de steden die het niet altijd eens waren met hun Bourgondische vorst. Ten tweede wou hij de verschillende gewesten beter met elkaar laten samenwerken. Daarom richtte hij in 1464 de Staten-Generaal op in Brugge. Dit was een bijeenkomst van de

verschillende gewestvertegenwoordigers uit zijn rijk die de politieke en economische zaken van hun gebieden kwamen bespreken. Tot slot richtte Filips de Goede een centraal rechtsplatform op, de Grote raad, dat als rechtsapparaat voor alle Bourgondische gebieden moest dienen. Deze raad bestond uit een groep rechtsgeleerden die steeds met de hertog meereisde.

Karel de stoute

Karel de Stoute (1433-1477), zoon van Filips de Goede en Isabella van Portugal gaf de Grote raad kort na zijn aantreden in 1467 een vaste plek in Mechelen. Dit was de basis van een conflict tussen de Bourgondische hertog en zijn gewesten. Niet alle rijkdelen stonden te springen om deel uit te maken van de Bourgondische centralisatiedroom waardoor zij zich gedwongen voelden om in opstand te komen. Dat dit conflict tot stand zou komen was geen verrassing. Het Bourgondische rijk had namelijk haar grootste omvang ooit, waardoor de kleinste gewesten steeds meer schrik kregen dat ze hun autonomie zouden verliezen. Wanneer Karel de Stoute de belastingen sterk wou verhogen om zijn oorlogen tegen Frankrijk te kunnen financieren, werd het conflict door de Staten-generaal, die het niet eens was met de wil van de Bourgondische hertog, nog verscherpt. Karel de Stoute stierf in 1477 tijdens de slag bij Nancy en sloeg er voor zijn dood niet in het conflict op te lossen.

Figuur 8: Karel de Stoute

Maria van Bourgondië

Karel de stoute had geen mannelijke opvolgers waardoor zijn dochter, Maria van Bourgondië (1457-1482), de regeerstok moest overnemen. Naast de bestuurlijke functie erfde ze ook het conflict dat haar vader had met de Staten-Generaal. Maria van Bourgondië probeerde in haar jaar van aantreden dit probleem al op te lossen. Ze trok enkele maatregelen die haar vader had ingevoerd terug in en gaf de Bourgondische gewesten terug wat meer autonomie. Deze ondernemingen waren een zware tegenvaller voor de Bourgondische centralisatiepolitiek, maar zorgden er wel voor dat de Staten-Generaal opnieuw loyaal tegenover hun vorstin werd.

Om buitenlandse bedreigingen af te weren trad ze op 19 augustus 1477 in het huwelijk met de Duitse prins Maximilaan I van Oostenrijk. Ze kregen samen twee kinderen waarvan Filips de Schone de oudste was. In 1482 stierf Maria van Bourgondië onverwachts na een val van haar paard. Doordat Filips nog te jong was om te regeren, nam haar Habsburgerse weduwnaar tijdelijk deze functie op zich tot zijn zoon oud genoeg was.

3 Het verval van de Bourgondische droom

Doordat Maximilaan het regentschap van het Bourgondische rijk tijdelijk op zich nam en Filips de Schone de zoon van een Bourgondische hertogin en een Duitse prins was, kon het habsburgerse huis haar invloed in onze contreien versterken. Toch bleef oorspronkelijk de macht van de Duitse prins beperkt in de Bourgondische Nederlanden doordat Vlaamse en Brabantse edelen hem vaak tegenwerkten. Wanneer Maximilaan I van Oostenrijk keizer van het Duitse rijk werd, verloor hij zijn interesses in het bestuur van de Nederlanden. Daardoor kreeg Filips de Schone de kans een eigen beleid te voeren, weliswaar in de schaduw van het Heilig-Roomse rijk. Hij stelde zich, in tegenstelling tot zijn vader, vriendelijker op tegen Frankrijk.

In 1496 trouwde Filips de Schone met Johanna van Castilië in de Sint-Gummaruskerk van Lier. Dit huwelijk zorgde voor een tweehonderd jaar durende verbintenis tussen de Nederlanden en Spanje. Filips kreeg dan ook in 1506 de titel Koning van Castilië. Drie maanden na deze titeluitreiking sterft Filips de Schone onverwachts. Vermoedelijk werd hij vermoord door de koning van Aragon die geen buitenstaanders op de Spaanse troon wou. Johanna van Castilië werd door zijn dood heel verward. Ze werd na verloop van tijd zelfs door haar eigen familie als krankzinnige bestempeld. Na Filips dood nam de Duitse keizer opnieuw het regentschap over de Bourgondische Nederlanden over in afwachting tot zijn kleinzoon, Karel V, oud genoeg was om deze taak op zich te nemen. Dit betekende meteen ook het einde van het Bourgondische bestuur in de Nederlanden.

Figuur 9: Filips de Schone en Johanna van Castilië

Filips de Schone en zijn echtgenoten hadden naast Karel V nog vijf andere kinderen. Elk van hen kwam terecht op een belangrijke Europese troon. Hierbij werd de macht van de Habsburgers verzekerd.

4 De Bourgondische cultuur

De Bourgondische hertogen behoorde tot de machtigste leiders binnen Europa. Ze leefden in grote luxe en rijkdom en hadden veel aandacht voor lekker eten en drinken. Vandaar het spreekwoord “Hij is een Bourgondiër”.

Zowel de adellijke stand als de handeldrijvende middenklasse beschikten dankzij de bloeiende economie over steeds grotere kapitalen waardoor er meer geïnvesteerd kon worden in nieuwe kunstvoorwerpen. Het kunstpatrimonium van de Lage Landen kon hierdoor aanzienlijk verrijkt worden. Denk hierbij maar aan de Vlaamse primitieven waaronder ‘Het Lam Gods’ van de gebroeders Van Eyck, dat zeer gedetailleerd geschilderd werd en tot op vandaag bij de meest begeerde schilderijen van Europa hoort.

De Bourgondiërs waren daarnaast koplopers in het gebruik van moderne technologieën zoals kleine bronzen kanonnen die sneller getransporteerd konden worden dan hun zware en lompe voorgangers. Daarnaast werd Vlaanderen tijdens de Bourgondische periode één van de meest verstedelijkte gebieden van Europa. Overall werden stadhuizen gebouwd om het stadsbestuur te huisvesten.

5 Het strafrecht

5.1 Definitie

“Het strafrecht is het geheel der rechtsregels betreffende de opsporing, vervolging en berechting van personen die ervan worden verdacht een misdrijf te hebben gepleegd.”⁵

⁵ VAN DEN WYNGAERT, C. Kennismaking met het strafprocesrecht. Antwerpen, Maklu, 2010, p. 1

5.2 Doel

Het middeleeuws strafrecht steunde op drie belangrijke pijlers: het belang van de gemeenschap (het bestraffen van de criminaliteit), dat van het slachtoffer (schadevergoeding) en dat van de verdachte (eerlijk proces).

5.3 Het strafrecht voor de komst van de Bourgondiërs

Na de ondergang van het West-Romeinse Rijk, moest het befaamde Romeinse rechtsapparaat in onze contreien plaatsmaken voor het Germaanse gewoonterecht. Zoals de

Figuur 10: De Lex Salica

naam het zelf zegt, was deze vorm van rechtspraak gebaseerd op vaste gewoontes. Meestal werden de mensen hierbij berecht volgens het principe van “oog om oog, tand om tand” wat betekende dat wanneer je iemand iets aangedaan had je daar minstens even hard voor zou boeten. Generaties lang werd dit rechtssysteem mondeling overgedragen binnen de Germaanse stammen. Clovis I, eerste koning der Franken, liet in de 6de eeuw al deze wetten vastleggen in de Salische Wet of “Lex Salica” omdat hij vond dat het oude principe te veel mensenlevens kostte.

De belangrijkste wet in deze wettekst was de primogenituur of het eerstgeboorterecht. Volgens deze wet had het oudste kind binnen een gezin het recht op de volledige of toch het grootse gedeelte van de erfenis. Deze wet zou blijven voortleven tot in de wortels van ons hedendaags België. In ons land werd deze wet namelijk pas afgeschaft in 1991.

De Franken regelden hun onderlinge geschillen via de rechtbank of mallus, die geleid werd door een voorzitter, meestal het hoofd van de gouw. Later zou de graaf-ambtenaar als vertegenwoordiger van de koning zijn taak overnemen. Alle vrije boeren moesten, op vraag van de voorzitter, aanwezig zijn op de zitting. Er was geen openbare aanklager waardoor enkel slachtoffers en hun familie een rechtsprocedure konden opstarten. Men moest hiervoor eerst een aanklacht indienen bij de voorzitter, die op zijn beurt de verdachte(n) in hechtenis nam. De voorzitter liet zich tijdens de zitting bijstaan door een groep bijzitters die in samenspraak met hem op zoek gingen naar een gepast vonnis. Elke burger werd volgens het recht van zijn of haar volk berecht:

- Salische Franken volgens de Salische wet;
- Friezen volgens de Lex Frisionu;
- Gallo-Romeinen volgens het Romeinse recht.

Bij elke zitting moest de aanklager aanwezig zijn anders zou de zitting niet kunnen plaatsvinden. Indien de aanklager zich zou vergist hebben of een valse verklaring zou hebben afgelegd, kreeg hij volgens het principe van “oog om oog, tand om tand” dezelfde straf dan dat de verdachte zou gekregen hebben.

De meeste straffen bestonden uit het betalen van een dwangsom die afhankelijk was van de aard van de misdaad. De doodstraf, het vogelvrij verklaren en de verbanning werden in mindere maten toegepast. Indien er geen overeenstemming kon worden bereikt tussen de rechtsheden, werd de zaak rechtstreeks overgedragen naar de koning, die het definitieve vonnis velde.

Indien de verdachte bleef ontkennen, werd God als plaatsvervanger van de rechter gezien om de schuld of onschuld van een verdachte vast te stellen. Men maakte hiervoor gebruik van het godsoordeel. Dit was een rechtsprocedure waarbij de verdachte onderworpen werd aan een beproeving of een tweegevecht. Wanneer de verdachte onderworpen werd aan een proef en deze met vrucht kon doorstaan, werd hij onschuldig verklaard. De bekendste onder deze beproevingen was de vuurproef. Hierbij moest de beklaagde een gloeiend voorwerp vastnemen en deze over een bepaalde afstand meedragen. Nadien werden zijn handen, die vol brandwonden stonden, in doeken gewikkeld waarop vervolgens een officieel zegel van de rechter werd aangebracht. Na drie dagen werden de doeken verwijderd en keek men naar de toestand van de brandwonden. Indien er etter in de wonde was, was de verdachte schuldig. Was er geen etter aanwezig in de wonde, dan ging men er van uit dat God zijn onschuld wou bewijzen. Bij een tweegevecht moest de verdachte de strijd aangaan met een waardige tegenstander. Beide partijen mochten gebruik maken van stokken om elkaar uit te schakelen. Het duel met een zwaard was enkel weggelegd voor de adel. Diegene die het gevecht won, had god achter zich staan en was onschuldig. Deze manier van rechtspraak werd door de paus in de dertiende eeuw afgeschaft. Hij vond dat men God niet om een oordeel mocht vragen.

Door de ontwikkeling van de steden rond de 11de eeuw, steeg de criminaliteit in onze contreien aanzienlijk. Dit kwam doordat in de steden veel mensen dicht bij elkaar leefden en lagere sociale klassen nog harder geconfronteerd werden met de rijkere burgerij. Het oude rechtssysteem was niet voorzien op deze toenemende misdrijven. Daarom waren veranderingen binnen de rechtspraak broodnodig.

Elke kasselrij werd geleid door een vertegenwoordiger van de graaf, de burggraaf of ondergraaf, die naast een militaire functie ook de rechtsbevoegdheid had verworven. Hij was de voorzitter van de kasselrijrechtbank en werd bijgestaan door een schepencollege die als jury fungeerde. Oorspronkelijk werd de burggraaf rechtstreeks aangesteld door zijn meester. Doorheen de decennia werd zijn functie erfelijk waardoor zijn titel snel aan betekenis verloor. Rond de 12de eeuw moest hij plaats maken voor een nieuw soort magistraat; de baljuw.

6 Het Bourgondische rechtsapparaat

De meeste steden in de Bourgondische Nederlanden, die een sterke groei kenden, ijverden voor een autonoom bestuur. Daarom verleende de heer, meestal noodgedwongen, deze gemeenten stadsrechten.

6.1 Stadsrechten

Stadsrechten waren verschillende rechten en privileges die door een heer aan zijn volk konden worden toegekend. Voorbeelden hiervan waren: het recht om eigen burgers van tol te vrijwaren, het recht om stadsmuren te bouwen, het recht om een eigen munt te slaan en het recht op een eigen rechtspraak.

Gemeenten konden op verschillende manieren aan stadsrechten komen, maar meestal kocht men deze van de heer wanneer deze in geldnood zat. De overeenkomst werd steeds officieel in een handvest vastgelegd. Reeds voor de 13de eeuw werden aan de grootste steden van de Lage Landen zoals Brugge, Leuven, Eeklo, Breda en Geraardsbergen, stadsrechten verleend. Ondanks het feit dat de meeste gemeenten stadsrechten kregen, behield de heer nog steeds het opperste gezag.

6.2 De rechtspraak

De meeste steden hadden hun eigen rechtsinstellingen die de rechtspraak voor hun rekening namen. Doordat de rechtspraak en dus de wetten van stad tot stad kon verschillen, kon het zijn dat eenzelfde straf in de ene stad harder bestraft werd dan in de andere. Dit paste niet binnen de Bourgondische centralisatiedroom, maar zoals eerder gezegd kon de heer vaak niet anders dan deze rechten aan de steden te verlenen. Het kwam wel voor dat een rechtbank van een kleine gemeente ten rade moest gaan bij een grotere rechtbank in een andere gemeente om een gepast vonnis te kunnen vellen. De rechtsinstellingen zelf waren in de meeste Vlaamse steden zo goed als identiek. De hoofdzuil van het rechtsapparaat binnen een stad was de civiele rechtbank of de vierschaar.

6.3 Vierschaar

De Bourgondiërs noemden hun rechtbank de vierschaar omdat het letterlijk een ruimte was die door vier 'scharen' of banken werd ingesloten. Tussen deze banken werd de rechtszaak gehouden. Oorspronkelijk werden de zittingen buiten onder een linde gehouden. Men sloeg dan enkele stokken in de vorm van een vierkant in de grond en spande er een lang touw rond. Dat is ook de reden waarom men bij het begin van de rechtszaak zei: "de vierschaar wordt gespannen". Achter dit touw stonden de banken of scharen waarop de verschillende partijen konden gaan zitten. In de Bourgondische Nederlanden kreeg de vierschaar meestal een plek in één van de zalen van het stadhuis.

Tijdens de zitting waren er steeds vier partijen in de vierschaar aanwezig die elk hun vaste plek op de vierschaar hadden:

- De leden van de schepensbank;
- De gedagvaarde of de verdachte;
- De baljuw of schout;
- De schuldeiser of het slachtoffer.

Wanneer één van deze partijen niet aanwezig kon zijn, kon de zitting onmogelijk doorgaan en werd deze uitgesteld. Er was ook steeds een griffier aanwezig bij het proces om alle communicatie die betrekking had op de zaak vast te leggen.

6.3.1 De schepensbank

De schepensbank was de voorloper van het hedendaagse schepencollege, al is haar functie ondertussen al heel wat veranderd. In dit panel zetelde meestal, afhankelijk van de grootte van het domein, een 4 tot 12-tal schepenen die rechtstreeks werden aangesteld door de heer. In sommige gevallen kon een stad ook stadsrechten verkrijgen waarmee ze zelf hun schepenen konden aanduiden.

Naast duizend en één taken was hun rechterlijke functie de belangrijkste. Ze vaardigden zogenaamde stadskeuren uit. Dit waren wetten waaraan alle burgers van de stad zich aan moesten houden. Daarnaast deden ze tijdens de vierschaarszitting dienst als rechters en concludeerden ze aan de hand van hun stedelijk wetboek, gebaseerd op het gewoonterecht, of de vermoedelijke dader schuldig of onschuldig was. Het vonnis van de schepenen niet aanvaarden was strafbaar.

Een schepen moest aan enkele voorwaarden voldoen om als rechter te mogen optreden. Ten eerste mocht hij niet oneerlijk zijn, iets wat moeilijk te controleren viel. Ten tweede mocht men niet jonger dan 21 jaar en niet ouder dan 80 jaar zijn. Tot slot speelde de geloofsovertuiging ook een grote rol. Zo mocht de schepen geen jood, ketter of heiden zijn, maar moest hij zich gedragen als een volwaardige christen.

In de Bourgondische Nederlanden bestonden er geen algemene wetten die voor alle gewesten van toepassing waren. Alle regels verschilden van streek tot streek, wat er voor zorgde dat eenzelfde misdrijf in een ander gebied verschillend bestraft kon worden.

De schepenbank hanteerde stadskeuren of wetten die gebaseerd waren op het gewoonterecht. Wanneer eenzelfde feit zich regelmatig herhaalde, sprak men van een gewoonte.

De wetteksten en vonnissen waren meestal levendig en bezaten soms zelfs humor. Zo mocht een herder zijn vee niet verder in andermans bos laten lopen tot daar waar hij, staande aan de bosrand, zijn staf vooruit kon slingeren.

6.3.2 De baljuw

De baljuw was een middeleeuwse politieofficier die misdrijven en misdadigers opspoorde, het onderzoek voerde en de beklagde voor de rechtbank bracht. Wanneer de baljuw een aanklacht kreeg of zelf getuige was van een misdaad, was hij verplicht een onderzoek te starten. Hij liet zich hiervoor bijstaan door enkele serjanten of lijfwachten.

In tegenstelling tot zijn voorganger, de ondergraaf, werd hij aangesteld en betaald door de heer. Hij was de contactpersoon tussen de centrale overheid en de lokale gebieden. Daarnaast was hij voorzitter van de schepenbanken in de steden en kasselrijen. Hij sprak zelf geen recht, maar moedigde de schepenen aan om een gepast vonnis te vellen. Hij was als het ware de dirigent van het strafproces. Wanneer de misdadiger schuldig bevonden werd, bepaalde de baljuw - en niet de rechters - een passende straf.

6.4 De gevangenis

De middeleeuwse gevangenis of kerker werd, in tegenstelling tot de instellingen die we vandaag kennen, bijna enkel gebruikt om criminelen te huisvesten in afwachting van hun proces en, indien schuldig bevonden, hun terechtstelling. Opvallend is dat de gevangenis niet als vrijheidsstraf gold. Het kwam wel voor dat misdadigers die een boete weigerden te betalen, in de gevangenis werden gehouden tot ze hun schulden aflostten. Het zou nog tot 19de eeuw, onder druk van de Franse Revolutie, duren alvorens een gevangenisverblijf beschouwd werd als een volwaardige straf.

De gevangenis was een van de donkerste en vochtigste plekken van de stad. Meestal werden de kelders van het stadhuis als gevangenis ingericht. In sommige steden werden ook speciale gebouwen opgetrokken om gevangenen in te huisvesten.

In de gevangenis moest de verdachte of crimineel in zijn eigen onderhoud voorzien. De kapitaalkrachtige gevangenen hadden het helemaal niet zo slecht in de kerker. Ze konden lekkere maaltijden, wijn en bier laten brengen door de cipier, mits deze hiervoor een fikse vergoeding kreeg. Voor gevangenen die financieel zwakker waren was de gevangenis een minder aangename plaats. Meestal werden deze mensen door de cipier in de donkerste hoeken van de kerker ondergebracht. De cipier ontving van het stadsbestuur een minimale vergoeding om deze gevangenen te onderhouden. Om toch iets van deze vergoeding over te houden, bespaarde hij zoveel mogelijk op belangrijke levensmiddelen voor de gevangenen.

7 Het strafproces

Een misdaad was het startpunt elk strafproces. De baljuw deed er alles aan om de misdadiger(s) zo snel mogelijk te vinden en te arresteren. Hij deed hiervoor meestal beroep

op een getuige of een aanklager. Wanneer een getuige met opzet een valse verklaring aflegde, kreeg deze dezelfde straf als diegene die de beschuldigde zou gekregen hebben.

Eenmaal er een verdachte in hechtenis werd genomen, werd deze, in afwachting tot zijn proces, naar de gevangenis gebracht. De verdachte kon, indien hij tot de rijkere burgerij behoorde, tijdens zijn verblijf in de gevangenis beroep doen op een advocaat. Deze gaf de verdachte raad en begeleidde hem door de procedures. De rol van advocaat valt echter niet te vergelijken met die we vandaag kennen. In de middeleeuwen mocht een advocaat geen inspraak hebben in het strafproces zelf. Hij was dus eigenlijk meer een raadgever dan een verdediger.

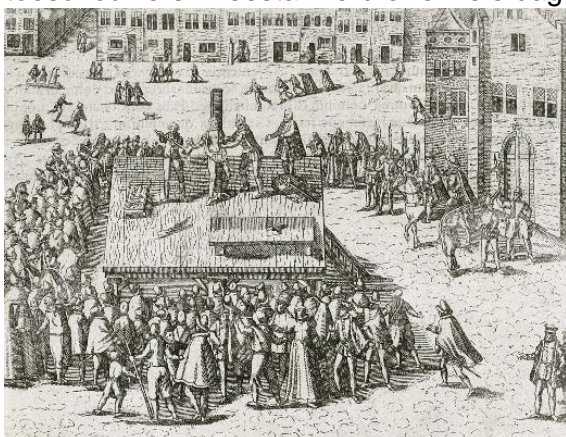
Het proces was steeds openbaar zodat niemand kon zeggen dat de magistraten van de vierschaar corrupt zouden zijn. Eenmaal de rechters zaten, vroeg de baljuw of het proces kon beginnen. De zitting was vanaf dan geopend. De voorzitter las vervolgens de feiten van het misdrijf voor. Indien de rechtbank niet overtuigd was, werd de misdadiger bloot gesteld aan een vragenvuur. Het kon ook zijn dat de crimineel werd vastgebonden aan een pijnbank waarna de beul de verdachte kon folteren. De crimineel bekende meestal de feiten om van de pijn verlost te worden, ook al was hij niet schuldig.

Wanneer alles duidelijk was voor de schepenen eiste de baljuw de straf. De misdadiger kreeg dan nog even de kans om zichzelf te verdedigen. Indien hij de beschuldigingen ontkende, was het de taak van de baljuw om hem te confronteren met de bewijslast. Wanneer de baljuw te weinig bewijzen kon voorleggen, werd de verdachte onschuldig verklaard en werd hij vrij gelaten. Was het oordeel "schuldig", dan bepaalde de baljuw, rekening houdend met de aard van het misdrijf, een gepaste straf voor de crimineel.

Na de strafuitspraak werd de beschuldigde opnieuw naar de gevangenis gebracht. Deze keer in afwachting tot het moment dat de straf moest worden uitgevoerd. Meestal kreeg de gevangene voor zijn executie een uitgebreide maaltijd. Het was dan ook zijn laatste. In Zeeland werden zelfs de advocaten en de baljuw uitgenodigd om samen met de crimineel dit 'galgenmaal' te delen. De rechters en de beul genoten pas na de executie van een feestelijk maal om te vieren dat alles achter de rug was.

8 De strafuitvoering

Vele straffen werden uitgevoerd op het marktplein van de stad en lokten veel kijklustige toeschouwers. Meestal werd er enkele dagen voor de strafuitvoering, afhankelijk van de straf, een schavot op deze plaats klaargezet door enkele timmerlieden. Dit was een verhoogd houten platform waarop de strafuitvoering, meestal een terechtstelling of schandestraf, kon plaatsvinden. Door het in gereedheid brengen van dit platform wisten de stedelingen op voorhand dat er in de nabije toekomst een strafuitvoering zou plaatsvinden. In vele steden bleef het schavot, met bijhorende galg, doorlopend staan als afschrikmiddel.

Figuur 11: Het schavot dat zich op het midden van de stadsmarkt bevond

De veroordeelde verscheen in een lang wit hemd en met een kaalgeschoren hoofd op het schavot, vergezeld van een biechtvader die de

laatste poging ondernam om de duivelse ziel van de veroordeelde te redden. Wanneer de priester zijn taak had volbracht, was de beul aan zet.

8.1 De beul

In de vroege middeleeuwen was het gebruikelijk dat een persoon die een crimineel op heterdaad kon betrappen en gevangen nemen, de “eer” kreeg om hem te lynchen. Met de opkomst van de steden en de vooruitgang van de middeleeuwse beschaving, werd er in de meeste Europese gemeenten beroep gedaan op de beul, dé strafuitvoeringsspecialist.

De beul of scherprechter werd terecht gezien als een luguber personage. Zijn voornaamste taak was het uitvoeren van de gruwelijkste straffen. Doordat hij een functie had binnen de strafuitvoering, werkte hij steeds in opdracht van de baljuw.

Hij was, dankzij zijn afschuwelijke reputatie, niet de meest geliefde persoon van de stad. Daarom waren er ook niet veel kandidaten die zijn beroep wouden uitvoeren en kwam het vaak voor dat het beroep van vader op zoon werd doorgegeven. Door het beperkte aantal beulen in de Bourgondische Nederlanden moesten kleine steden vaak beroep doen op de beul van een grotere stad. Wanneer het stadsbestuur toch geen beul kon vastkrijgen, werd een zwerver of bedelaar gedwongen deze vervelende taak op zich te nemen tegen een kleine vergoeding. Het kwam ook voor dat een misdadiger werd vrijgesteld van zijn straf op voorwaarde dat hij de terechtstelling op zijn medeplichtigen zou uitvoeren en de rest van zijn leven als lokale beul zou fungeren. Zo moest een man zijn eigen vader opknopen te Gent omdat ze samen een misdaad hadden begaan, maar er tijdelijk geen beul ter beschikking was.

Een scherprechter kon het zich niet veroorloven om een valse poging te ondernemen tijdens een executie. Daarom was een uitstekende scholing een must. Meestal had hij voor het uitoefenen van zijn beroep reeds verschillende jaren dienst gedaan als dienaar van een meester beul zodat hij alle kneepjes van het vak kon leren.

Toch had het beroep van beul één groot voordeel. Hij werd namelijk ontzettend goed betaald voor zijn gruwelijke daden. Naast een vast loon ontving hij per strafuitvoering een bonussom van het stadsbestuur. Daarnaast kreeg hij ook nog een ambtswoning waarin hij mocht wonen. Bij het ontstaan van de Bourgondische Nederlanden was het inkomen van de Mechelse beul wel vier keer hoger als dat van zijn meester, de baljuw.

De scherprechter maakte na verloop van tijd misbruik van het feit dat niemand zijn beroep wou uitvoeren. Hij eiste steeds een hoger loon. Doordat het stadsbestuur geen alternatief zag konden ze niet anders dan op zijn vraag in te gaan. Alsof zijn inkomsten nog niet hoog genoeg waren, verkocht hij de kleren van zijn slachtoffers, verhuurde hij de beste plaatsen van de marktplaats aan toeschouwers die het gruwelijk schouwspel van dichtbij wilden volgen en vroeg hij extra geld voor het materiaal dat hij nodig had om de terechtstelling te kunnen uitvoeren. Denk hierbij maar aan het hout voor de brandstapel of de koorden voor de galg. Het kwam ook voor dat hij afgehakte vingers, tenen en andere akelige dingen verkocht waaraan in die tijd een magische kracht werd toegeschreven.

Soms gaven de familieleden van de misdadiger wat smeergeld aan de beul in de hoop zo de lijdensweg van hun geliefde te kunnen verkorten. De beul brak dan bijvoorbeeld de nek van de crimineel alvorens hij effectief werd opgehangen. Het kon ook zijn dat de slachtoffers van de misdaad de beul wat geld toestopten om het lijden juist langer te laten duren.

Naast zijn functie als strafuitvoerder werd de beul ook ingezet als toezichter van de bordelen om ervoor te zorgen dat de vrouwen van lichte zeden beschermd werden. Ook was hij de officiële “hondenviller” van de stad en was het zijn taak alle zwerfhonden te liquideren. Nu en dan werd hij ook als arts geraadpleegd om gebroken armen en benen weer in elkaar te zetten. Uiteraard werd hij ook voor deze taken betaald. Al deze inkomsten zorgden ervoor dat de beul tot de rijke burgerij behoorde.

9 De straffen

9.1 De functie

De middeleeuwen waren specialisten in het bedenken van onmenselijke straffen. Ondanks de massale opkomst van vele toeschouwers bij een strafuitvoering was een gruwelijke straf niet enkel bedoeld als entertainment.

De vergelding van het aangedane leed

Het hoofddoel van een straf was de misdadiger te laten boeten voor zijn daden. Voor het slachtoffer en/of de familie van het slachtoffer was een gepaste straf vaak de enige manier om wraak te nemen.

De afschrikking

Elke uitgevoerde straf moest een voorbeeld stellen naar andere potentiële criminelen om te voorkomen dat eenzelfde criminele activiteit zich meermaals zou herhalen. Daarom werd bijna elke straf op een openbare plaats uitgevoerd zodat zoveel mogelijk mensen konden toekijken. De straf was daarnaast ook een ideale manier om de misdadiger zelf af te schrikken. De gedachte dat men niet aan de straf kon ontkomen was namelijk vaak ondragelijker dan de straf zelf. Op die manier probeerde men een herhaling van de misdaad door dezelfde crimineel te voorkomen.

De verbetering van de misdadiger

Een straf was daarnaast ook een manier om de negatieve gedragingen van een crimineel af te leren waardoor hij zou beseffen dat zijn acties ongewenst zijn binnen de lokale samenleving. De straf was dus een manier om de crimineel herop te voeden om hem terug in de samenleving te kunnen opnemen.

De beveiliging van de maatschappij

Een gepaste straf moest er tot slot voor zorgen dat zware criminelen de maatschappij geen schade meer zou berokkenen en de burgers van de stad zich zo veilig mogelijk konden voelen.

9.2 Soorten straffen

Vaak worden de middeleeuwen als een donkere periode in onze geschiedenis beschouwd. Een van de redenen hiervoor is dat de middeleeuwen ongelofelijk creatief waren in het bedenken van gruwelijke straffen. Hieronder worden de meest toegepaste straffen opgesomd.

9.2.1 Vermogensstraf

Het betalen van een boete was één van de meest voorkomende straffen. Deze straf zorgde ervoor dat de koopkracht van de beschuldigde daalde en de staatskas werd aangevuld. Hoe ernstiger het misdrijf, hoe hoger de boete.

Het bedrag werd verdeeld onder vier partijen. Het grootste deel werd opgeëist door de graaf, die dat als zijn feodaal recht beschouwde. Het tweede grootste deel ging naar de schepenen voor het uitoefenen van hun ambt en de rest van het bedrag werd verdeeld onder de slachtoffers en de verschillende stadsinstellingen. Criminelen die weinig tot geen geld bezaten kregen een alternatieve straf die de daders minstens even hard strafte.

9.2.2 Vrijheidsstraffen

Verbanning

De enige manier om te voorkomen dat een crimineel onrust zou blijven stoken binnen een samenleving was het opleggen van de verbanningsstaf. Een crimineel kon voor enkele dagen, weken of zelfs levenslang, afhankelijk van de aard van het misdrijf, verbannen worden uit de stad. Deze straf werd aan meer dan 30 procent van de veroordeelde criminelen opgelegd. Het was belangrijk dat de veroordeelde vernederd werd terwijl hij vertrok uit de stad om te voorkomen dat hij zou terugkomen. Daarom werd hij bij zijn vertrek gedwongen een schandbord, een zware ketting of zelfs een strop rond de hals te dragen.

Galeistraf

De galeistraf werd vaak als alternatief voor de doodstraf gegeven. De veroordeelde moest de rest van zijn leven als roeier werken op een middeleeuws schip of galei. Hij werd als het ware een slaaf. Om het werkritme van de roeiers te verhogen, werden ze geslagen met een zweep.

9.2.3 Bedevaartstraffen

Naast een vermogensstraf was het opdringen van een bedevaart één van de meest begeerde straffen die de stedelijke rechtbank kon opleggen. Meestal werd de misdadiger verplicht richting Rome te reizen om te boeten voor zijn zonden en om vergiffenis te vragen in de Heilige stad. De bedevaartstraf werd in Vlaanderen vanaf 1570 verboden.

De beschuldigde moest zich op een afgesproken tijdstip melden voor het vertrek. Indien hij dat niet deed kon hij worden verbannen. Tijdens zijn bedevaart moest de misdadiger brieven verzamelen die het bewijs moesten vormen dat hij wel degelijk zijn straf had uitgevoerd.

Eigenlijk werd de bedevaartstraf aanzien als een korte banningsstraf doordat men ook hier de crimineel, in dit geval tijdelijk, uit de samenleving probeerde te houden. Natuurlijk werd er niet alleen op bedevaart gegaan omwille van een misdaad. Vele Pelgrims gingen op bedevaart uit de overtuiging dat een heiligdom hun lichamelijke kwalen zou wegnemen. Opvallend was dat enkel mannen op bedevaart werden gestuurd. Men had namelijk schrik dat de vrouw tijdens haar reis een scheve schaats zou rijden.

9.2.4 Schandstraffen

Personen die een kleine misdaad hadden begaan kregen een schandstraf opgelegd. Het doel van deze strafmethode was de misdadiger te ontzeten door hem belachelijk te maken.

De schandpaal

De bekendste schandestraf was de schandpaal die zich meestal op het schavot bevond. De schandpaal was een 2-delige plank die op een houten paal steunde. In deze plank zaten drie gaten waarin de misdadiger zijn hoofd en armen moest steken.

Vervolgens werden de planken met een slot vergrendeld zodat de crimineel niet kon ontkomen. Vooral handelaars, die onverse waren verkochten, vrouwen die regelmatig klappeiden⁶ en verstoorders van openbare orde zoals gokkers en dronkaards werden voor enkele uren, dagen of zelf weken vastgemaakt. De aard van de misdaad werd steeds openbaar gemaakt door deze op een bordje nabij de strafpaal te schrijven. Na het vastbinden kregen de toeschouwers de kans om de crimineel te bekogelen met groenten, fruit of stenen. Vooral kinderen vonden dit een aangenaam tijdverdrijf.

Figuur 12: De schandpaal

De kooi

Mannelijke vloekers werden in de Bourgondische Nederlanden in een rieten mand of metalen kooi gestoken die omhoog werd gehesen met een soort van kraan. Hier werd de crimineel, net als bij de schandpaal, voor enkele uren, dagen of zelfs weken vastgehouden.

Brandmerken

Nog een geliefde manier om mensen ten schande te zetten was het toedienen van een brandmerk. Elke stad had haar eigen merkteken dat afgebeeld stond op een brandijzer. De beul legde dit ijzer kort voor de strafuitvoering in het vuur zodat deze gloeiend heet zou worden. Vervolgens drukte hij het ijzer tegen de wang of het voorhoofd van de veroordeelde zodat deze een enorme brandwonde maakte. Langzaam maar zeker zou deze brandwonde een litteken worden in de vorm van het stadsembleem. Deze straf werd meestal aan fraudeurs gegeven zodat zij in andere steden geen nieuwe slachtoffers konden maken, althans niet onopvallend.

Er werden ook minder spectaculaire schandstraffen toegepast. Vrouwelijke criminelen werden bijvoorbeeld vaak gedwongen om een schandsteen, meestal een zware straatsteen met het embleem van de stad op, rond hun hals te dragen terwijl ze een door de rechtbank gekozen traject door de stad moesten afleggen. Het kwam ook voor dat vrouwen vernederend verkleed werden en vervolgens door de straten van de stad werden geleid zodat iedereen uitbundig met de misdadigster kon lachen.

9.2.5 Lijfstraffen

Lijfstraffen werden vooral toegepast op geweldplegers of burgers die zich geen blad voor de mond hielden tegenover de rechtsdienaars. Het toebrengen van een ondragelijke pijn was volgens de middeleeuwen een ideale manier om de crimineel tot inkeer te brengen.

De geseling

De geseling werd toegepast op criminelen die een kleine diefstal hadden gepleegd of landlopers die hopeloos rondtrokken op zoek naar werk. Het aantal slagen dat de veroordeelde moest krijgen, werd door de leden van de vierschaar bepaald. De beul had de keuze om deze straf met een zweep of met een roede uit te voeren. De zweep was een stok met aan het uiteinde verschillende touwen, voorzien van loden bolletjes of ijzeren pinnen die bedoeld waren om zoveel mogelijk lichamelijke schade aan te richten. De roede was

⁶ Kwaadspreken

meestal een hazelaar- of wilgentak waarrond er verschillende brandnetels werden gebonden.

Afhakken van ledematen

De rechtbank vond dat geweldplegers zich er de rest van hun leven aan moesten herinnerd worden wat ze fout hadden gedaan. Daarom werden bij ernstigere geweldsmisdrijven vaak lichaamsdelen van de crimineel afgehakt. Meestal was dit een vinger, een hand of een oor. Burgers die een grote mond opzette tegen het stadsbestuur liepen het risico hun tong of lippen te verliezen. Spionnen werden dan weer bestraft met het uitsteken van hun ogen.

9.2.6 Doodstraffen

De zwaarste straf die men in de middeleeuwen aan een crimineel kon geven was een eeuwig verblijf in de onderwereld met de dood als enigste toegangspoort. De doodstraf werd meestal gegeven aan beruchte dieven die op heterdaad betrappt waren, verkrachters, moordenaars en brandstichters en werd bijna altijd uitgevoerd op het schavot. Deze manier van straffen zou in onze contreien nog tot in de 19de eeuw worden toegepast.

Ophanging

Iemand die meerdere diefstallen had gepleegd werd zonder meer opgehangen aan de galg. Dit was de meest ontorende straf en mocht daarom niet worden toegepast op edelen, soldaten en poorters. Ook vrouwen werden niet opgeknoopt uit schrik dat men tijdens de ophanging onder hun rok zou kunnen kijken. Toch was dit de meest voorkomende doodstraf voor het gewone volk.

Deze vorm van executie vond plaats op het schavot of op het galgenveld. Hier werd de misdadiger met behulp van een ladder op een constructie van houten balken opgeknoopt. Indien de crimineel zijn nek niet meteen brak, zou hij langzaam stikken met de dood tot gevolg. Soms maakte men van de gelegenheid gebruik om meerdere mensen tegelijkertijd op te hangen zodat het publiek nog 'sensatie' te zien kreeg.

Wurging

Criminelen konden ook via wurging om het leven gebracht worden. De misdadiger werd hierbij vastgebonden aan een houten paal op het schavot. De beul nam vervolgens een stevig touw en sloeg deze rond de hals van de terechtgestelde. De paal gebruikte hij om het touw te kunnen kruisen en een lus te vormen. Vervolgens trok hij aan het touw waardoor de lus steeds kleiner werd en de ter dood veroordeelde zou stikken.

Radbraking

Radbraking was een van de pijnlijkste middeleeuwse straffen die enkel aan de grootste misdadigers werd gegeven. De crimineel werd hierbij vastgebonden aan een rad met verschillende houten spaken. De beul sloeg vervolgens met een ijzeren stok op de ledematen van de beschuldigde om zo zijn botten te kunnen verpulveren. Na enkele slagen gaf de beul een genadeslag in de hartstreek.

Het kwam ook voor dat de veroordeelde met wiel en al op een paal gezet werd waarna vogels hem ongestoord konden pikken en hij, indien hij nog leefde, langzaam zou doodbloeden of uitdrogen. Op deze manier probeerde men de lijdensweg van de crimineel te verlengen.

Figuur 13: Radbraking op het schavot

Verbranding

Ketters, brandstichters, roofmoordenaars en heksen werden veroordeeld tot de brandstapel. Hierbij werd de crimineel ter hoogte van de hals, de romp en de enkels vastgebonden aan een houten paal. Daarnaast werden de handen op de rug gebonden. Rond deze paal waren bossen stro en droog hout gelegd die er voor moesten zorgen dat het vuur snel zou aanwakkeren, al was dat niet altijd het geval. Vervolgens stak de beul het voorziene materiaal in brand. Het kwam ook voor dat een veroordeelde aan een ladder werd vastgebonden waarna deze in zijn geheel op een vuurhaard werd gegooid. Hoe dan ook, het vuur zorgde steeds voor het plot van het spektakel.

Soms werd de terechtstelling al beëindigd wanneer de crimineel gestikt was in de rook van het vuur om de kans dat het vuur zich zou verspreiden binnen de stad te verkleinen. Heksen

Figuur 14: Verbranding

daarentegen moesten steeds volledig opbranden tot er enkel nog wat as overbleef. Dat was volgens de middeleeuwen de enige manier om ervoor te zorgen dat de heks zich nooit meer met zwarte magie zou kunnen bezighouden. Soms bewees de beul, tegen betaling van de nabestaande, de crimineel een gunst door hem reeds voor de executie te wurgen aan de paal of door een zakje buskruit rond de borst of tussen de benen te binden zodat de dood vlugger intrad.

Door het wrede karakter van deze straf werd ze zeer weinig toegepast tijdens de

Bourgondische overheersing. Pas vanaf de 16de-17de eeuw, tijdens dé heksenperiode, zou deze straf echt populair worden.

Ketelstraf

Personen die illegaal munten sloegen of munten vervalsten kregen de ketelstraf opgelegd. Tijdens deze executiemethode werd de crimineel in een ketel gestopt waarin zich een kokende vloeistof bevond. De veroordeelde zou door de overvloedige brandwonden langzaam komen te overlijden.

Verdrinking

Verdrinking werd in de middeleeuwen als een minder wrede doodstraf gezien. Ze werd zo goed als alleen in de Nederlanden toegepast, vooral in Antwerpen. Vooral vrouwen kregen deze straf opgelegd. De misdadigster werd eerst in een zak gestopt die verzwaard was met stenen en vervolgens in het water, meestal een naburige rivier, gegooid waardoor ze vrijwel onmiddellijk zou verdrinken. Het kwam ook voor dat de crimineel gedwongen werd in een ton met water, die op het schavot stond, te kruipen. Vervolgens werd het deksel van deze ton vastgemaakt waardoor de terechtgestelde geen kant meer uit kon en zou verdrinken.

Na de executie werd het lichaam terug uit het water gehaald zodat men zeker was dat de crimineel dood was. Als kers op de taart werd het hoofd van het levenloze lichaam verwijderd met een bijl en werd deze, bij wijze van afschrikking, op een stok gespiesd.

De illusie van de verdrinking werd ook als marteltechniek gebruikt om een verdachte te ondervragen. Deze techniek wordt ook wel eens waterboarding genoemd. Hierbij werd de

verdachte met handen en voeten vastgebonden aan een houten tafel, waarna er een doek over zijn hoofd werd gelegd. Over dit doek werd er af en toe water gegoten waardoor de verdachte het gevoel kreeg te verdrinken.

Levende begraving

Vrouwen werden levend begraven wanneer ze kindermoord pleegden of ze een scheve schaats zouden gereden hebben. Ook vrouwelijke kettters kregen deze straf. De crimineel werd hierbij, al dan niet in een kist, in een diepe put gelegd. Volgens werd deze put dichtgemaakt met aarde. De veroordeelde zou hierdoor snel zonder zuurstof komen te zitten en sterven.

Vierendelen

Bij het vierendelen werd er met kettingen aan alle lidmaten van de crimineel een paard geketend. Vervolgens werden de paarden uit elkaar gedreven waardoor de crimineel uit elkaar werd gerukt. Meestal gebeurde het vierendelen na een andere methode van executie om het spektakel voor het publiek compleet te maken.

Figuur 15: Vierendelen

Onthoofding

Tijdens de middeleeuwen was onthoofding vooral een straf die werd opgelegd aan criminelen met een adellijke herkomst. Hun hoofd werd met behulp van een zwaard, het eervolle symbool van de ridder, van hun lichaam gescheiden. In vergelijking met andere straffen zorgde deze straf voor een relatief snelle, eervolle en pijnloze dood. Onthoofding en ophanging werden na de middeleeuwen de voornaamste methodes om de doodstraf uit te voeren.

9.3 Het galgenveld

Na het uitvoeren van een executie werd het lijk op een horde⁷ gelegd waarmee men hem tot op het galgenveld bracht. Op dit veld hing men het lijk (opnieuw) aan de galg of legden men het levenloze lichaam op een horizontaal rad dat zich meters boven de grond bevond. Vaak werd het hoofd van de terechtgestelde op een speer gespiësd. De restanten van de terechtgestelde zouden hier blijven tot ze vergaan waren. Op die manier probeerde het stadsbestuur aan buitenstaanders duidelijk te maken dat in hun stad de wetgeving serieus genomen werd.

⁷ Een gevlochten slee.

10 De gebreken van het Bourgondisch rechtssysteem

Het afschrikwekkende karakter van de rechtbank en haar straffen kon enkel stand houden door het correct opvolgen van de stadskeuren. Door deze opvatting werd er weinig tot geen rekening gehouden met de toerekeningsvatbaarheid van de verdachte. Zo konden ook zwakzinningen, zelfdoders, kinderen, dieren en zelfs lijken terecht worden gesteld voor hun 'daden'. Ook misdrijven die per ongeluk gebeurden moesten onherroepelijk worden bestraft. Ondanks het harde optreden van de baljuw en zijn rechters was het toch mogelijk om een straf te ontkomen.

Een straf ontlopen was niet evident. In sommige steden konden de allerrijksten hun straf officieel afkopen, al moesten ze hier wel een flinke som geld voor op tafel leggen. Het stadsbestuur was daarnaast niet altijd even loyaal tegenover hun heer zoals van hen verwacht werd. Corruptiepraktijken waren daardoor niet uitgesloten. Zo liet een Leuvense baljuw alles in gereedheid brengen om een executie op het stadsplein te laten doorgaan. Deze voorbereidingen waren bedoeld om de druk op de familieleden van de veroordeelde te verhogen, in de hoop dat deze een grote omkoop som betaalden.

Criminelen die in armoede leefden hadden meestal geen schijn van kans om het vonnis te ontlopen. Soms kwam het wel voor dat criminelen invloed konden hebben op de manier van executie. Zo kregen ketters, alvorens ze op de brandstapel zouden eindigen, de kans om zich tot het katholicisme te bekeren waardoor de brandstapel kon worden ingeruild voor de verdrinkingsdood of onthoofding.

11 Besluit

Over het feit dat het Bourgondische rechtssysteem niet milt was valt niet te discussiëren. De middeleeuwers waren experts in het zo kordaat mogelijk optreden tegen misdadigers en het toepassen van hun stadskeuren. Toch moet dit negatief beeld lichtjes genuanceerd worden. De straf die werd opgelegd moest telkens in verhouding zijn met de aard van het misdrijf. Kleine criminelen kwamen er dus vanaf met minder drastische sancties. Daarnaast was de sociale ongelijkheid in de middeleeuwen veel groter dan vandaag. Streng optreden was volgens de middeleeuwers dan ook vaak de enige manier om de orde te bewaren binnen de stadsmuren.

12 Bronnen

HET ONTSTAAN VAN DE BOURGONDISCHE NEDERLANDEN

Boeken

NEUTELAERS, J., Fundamenten 3B, Leuven, Wolters, 1991

internet

EUROPAISCHER GESCHICHTSWEG, 843: Het verdrag van Verdun, (2014-05-23),
(<http://www.europaeischer-geschichtsweg.eu/nl/geschichtsweg/details/843>)

DE UITBOUW VAN DE BOURGONDISCHE NEDERLANDEN

Boeken

JANSEN, H., Geschiedenis van de middeleeuwen, Zutphen, Het Spectrum, 2005, p. 471-472

DE KOK, H., Het grote geschiedenis boek van Vlaanderen, Waanders, 2009, p. 118-119

BLOCKMANS, W., De Nederlanden op weg naar eenheid, Amsterdam, Meulenhoff
Amsterdam, 1997, p. 118

Internet

HISTORISCH NIEUWSBLAD, Bourgondische Tijd, 2014,

(<http://www.historischnieuwsblad.nl/thema/Bourgondische-Tijd/index.html>)

NEDERLAND IN HET KORT, 1384-1482 de Bourgondische Nederlanden, 2011-10-02,

(<http://www.vandervaartenomstreken.nl/Genealogie/Geschiedenis/Nederland%20in%20het%20kort%201384-1482.html>)

DEMUYNCK, G., Het archief van de Raad van Vlaanderen – een onuitputtelijke maar moeilijke toegankelijke bron voor de genealogen, (2014-03-05),

(<http://familiekundedeinze.be/pdf/leiestam31.pdf>)

THUIS IN BRABANT, Karel de Stoute (1433-1477), (2014-03-05),

(<http://www.thuisinbrabant.nl/geschiedenis/bloeitijd-en-neergang/bourgondi%C3%ABrs/karel-de-stoute>)

HET VERVAL VAN DE BOURGONDISCHE DROOM

Internet

Fagel, R., Johanna van Castilie, 2014,

(<http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/johannavancastilie>)

DE BOURGONDISCHE CULTUUR

Internet

DEPRETER, M., Kostbaar geschut. Vorstelijke arsenale in de Bourgondische Nederlanden., (2014-05-23), (http://www.erfgoedcelmechelen.be/images/filelib/Kostbaargeschutsamenvatting_1958.pdf)

HET STRAFRECHT

Boeken

VAN DEN WYNGAERT, C. Kennismaking met het strafprocesrecht. Antwerpen, Maklu, 2010, p. 1

MONBALLY, J. Zes eeuwen strafrecht- De geschiedenis van het Belgisch strafrecht (1400-2000).
Leuven, Acco, 2006, p. 127

LINSKENS, R. recht, gerecht en onrecht, goed- en bijgelovigheid in de middeleeuwen. Antwerpen, De
Nederlandsche boekhandel, 1978, p. 17

HET BOURGONDISCHE RECHTSAPPARAAT

Boeken

LINSKENS, R. recht, gerecht en onrecht, goed- en bijgelovigheid in de middeleeuwen., Antwerpen, De
Nederlandsche boekhandel, 1978, p. 23

internet

DE VIERSCHAAR, Vierschaar is de oude benaming voor rechtbank, (2014-01-25), (<http://amsterdammuseum.nl/sites/default/files/De%20Vierschaar.pdf>)

BERBEN, P., De schepenbanken, (2014-01-25), (<https://www.law.kuleuven.be/jura/art/7n2/berben.pdf>, p 108)

HET STRAFPROCESBoeken

LINSKENS, R., recht, gerecht en onrecht, goed- en bijgelovigheid in de middeleeuwen., Antwerpen, De Nederlandsche boekhandel, 1978, p. 17-32

DE STRAFUITVOERINGBoeken

LINSKENS, R., recht, gerecht en onrecht, goed- en bijgelovigheid in de middeleeuwen., Antwerpen, De Nederlandsche boekhandel, 1978, p. 33

internet

DE VLOEK VAN VEENHUIZEN, De beul, het schavot en het galgenveld, (2014-03-05), (http://www.vloekvanveenhuizen.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=16&Itemid=42)

DE STRAFFENBoeken

INSKENS, R. recht, gerecht en onrecht, goed- en bijgelovigheid in de middeleeuwen., Antwerpen, De Nederlandsche boekhandel, 1978, p. 72

MONBALLY, J. Zes eeuwen strafrecht- De geschiedenis van het Belgisch strafrecht (1400-2000)., Leuven, Acco, 2006, p. 127

Internet

WESTHOEK, Het middeleeuws strafrecht, (2014-05-24), (<http://www.westhoek.net/P1310038.htm>)

LAVEN, A., Verbanning in de Middeleeuwen, (2014-05-24) (<http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6919/verbanning-in-de-middeleeuwen.html>)

VAN DER SLIKKE, M., kom niet in het ongeluk waarin ik ben, 2004-06-18, (http://www.refdag.nl/kom_niet_in_het_ongeluk_waarin_ik_ben_1_455149)

SIMON VAN DER AA, Middeleeuws strafrecht, (2014-05-24), (<http://www.simonvanderaa.nl/artikel/middeleeuws-strafrecht>)

BLIK OP DE WERELD, Overzicht toepassing straffen van de 14^e tot eind van de 18^e eeuw, (2014-05-24), (<http://www.blikopdewereld.nl/rechtspraak/strafrecht-in-historie/1223-18-overzicht-toepassing-straffen-van-de-14e-tot-het-eind-van-de-18e-eeuw>)

DE MIDDELEEUVEN, Straffen, 2007, (<http://www.de-middeleeuwen.nl/straffen.html>)

DE VLOEK VAN VEENHUIZEN, De straffen, (2014-05-24), (http://www.vloekvanveenhuizen.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=43)

DE GEBREKKEN VAN HET BOURGONDISCHE RECHTSSYSTEEMBoeken

INSKENS, R. recht, gerecht en onrecht, goed- en bijgelovigheid in de middeleeuwen., Antwerpen, De Nederlandsche boekhandel, 1978, p. 93

13 Afbeeldingen

Figuur 1

http://verdonk.home.xs4all.nl/Karel_de_Grote.htm

Figuur 2

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frankish_Empire_481_to_814-de_nl.svg

Figuur 3

<http://historiek.net/filips-de-stoute-en-zijn-drie-begraafplaatsen/10357/>

Figuur 4

<http://www.thuisinbrabant.nl/geschiedenis/bloeitijd-en-neergang/bourgondi%C3%ABrs/karel-de-stoute>

Figuur 5 & 6

<http://geschiedenisvanbelgie.blogspot.be/2013/01/album-iii-deel-1.html>

Figuur 7

<http://vlaamseprimitieven.vlaamsekunstcollectie.be/nl/collectie/filips-de-goede-0>

Figuur 8

<http://www.mechelenblogt.be/2008/06/de-blijde-intrede-van-karel-stoute>

Figuur 9

<http://geschiedenisvanbelgie.blogspot.be/2013/01/album-iii-deel-1.html>

Figuur 10

<http://www.feitenstamper.nl/6e-eeuw/>

Figuur 11

http://www.geschiedenisbeleven.nl/Artikelen/Geschiedenis/Schurken,_schavotten_en_de_bl_oeddorstige_mens/

Figuur 12

<http://firgoa.usc.es/drupal/node/34304>

Figuur 13

<http://www.crimehistory.nl/>

Figuur 14

<http://www.hanlenyboeve.nl/kerk-gouderak/>

Figuur 15

<http://www.canonrijswijk.nl/10%20misdadigers%20LES.html>

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
SECUNDAIR ONDERWIJS**

Afstudeerproject

Het strafrecht in de Bourgondische
Nederlanden
LESSENPAKKET

PROMOTOR
JOHN AELBRECHT
GESCHIEDENIS

WIDO VAN BEECK
GESCHIEDENIS - INFORMATICA
ACADEMIEJAAR 2013-2014

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
SECUNDAIR ONDERWIJS**

Afstudeerproject

Het strafrecht in de Bourgondische
Nederlanden
LESSENPAKKET

PROMOTOR
JOHN AELBRECHT
GESCHIEDENIS

WIDO VAN BEECK
GESCHIEDENIS - INFORMATICA
ACADEMIEJAAR 2013-2014

Voorwoord

Als aanvulling op mijn theoretisch afstudeerproject, 'Het strafrecht in de Bourgondische Nederlanden', werd er van mij ook een praktisch gedeelte verwacht. Ik mocht zelf het concept bedenken en uitvoeren. Ik koos hierbij voor het samenstellen van een spelpakket voor het secundair onderwijs met de naam 'De Bourgondische straf'.

Graag zou ik mijn promotor John Aelbrecht danken voor zijn kritische ondersteuning.

Daarnaast zou ik ook graag de vier reënceneringsverenigingen en de filmcrew willen bedanken die met hart en ziel hebben meegewerkt aan de motivatiefilm van dit spelpakket.

Tot slot zou ik ook graag mijn ouders willen bedanken voor de inspirerende steun die ze me tijdens het maken van dit project gaven.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	4
Inhoudsopgave.....	5
Inleiding.....	6
1 De beginsituatie	5
2 De voorbereidingen.....	6
3 De motivatiefase	6
4 De lesfase	6
5 De slotfase	8
6 Bijlagen	9
6.1 Foto's motivatiefragment	9
6.2 Foto's spelattributen.....	10
6.3 Spelbord.....	10
6.4 Kaartjes.....	11
6.5 Combofiche	39
6.6 Werkbundels	40
6.7 Verbetersleutel voor de begeleidende leerkracht.....	66
6.8 Spelregels	80
6.9 Hints.....	81

Inleiding

In de tweede graad van het secundair onderwijs wordt er tijdens de lessen geschiedenis uitgebreid gesproken over de middeleeuwen. Ook de Bourgondische Nederlanden komen hierbij kort aan bod. Desondanks het over een hoogstaande periode uit onze eigen geschiedenis gaat, wordt hier te weinig op ingegaan. Het educatief spelpakket 'De Bourgondische straf' is bedoeld om dit onderwerp, meer bepaald het strafrecht in de Bourgondische Nederlanden, nog dieper te behandelen.

1 De beginsituatie

'De Bourgondische straf' kan gespeeld worden tijdens de les geschiedenis of tijdens enkele studie-uren. Het spel duurt, zonder rekening te houden met afwijkende klassituaties, anderhalf uur. Het is dus aangeraden om minstens twee lesuren vrij te maken voor dit spel.

Het is een pluspunt wanneer de leerlingen reeds een les over de Bourgondiërs hebben gehad. In het spel komt de basisleerstof over dit onderwerp wel aan bod, maar toch is enige voorkennis aangeraden om het spelpakket volledig binnen de juiste context te kunnen plaatsen.

Het spelpakket is bedoeld voor klassen met maximum 16 leerlingen. Indien de klasgroep groter is, kan deze opgesplitst worden zodat deze op een verschillend tijdstip het spel kunnen spelen.

De leerkracht reserveert best een klaslokaal waarin verschillende banken aanwezig zijn zodat de leerlingen tijdens het spel kunnen zitten.

Volgende eindtermen staan centraal in dit spel:

- De leerlingen omschrijven per ontwikkelingsfase van de westerse samenleving enkele fundamentele kenmerken uit verschillende maatschappelijke domeinen en beoordelen deze als vernieuwend of behoudend;
- De leerlingen formuleren per ontwikkelingsfase van de westerse samenleving een samenhangend beeld, met aandacht voor verbanden tussen en wisselwerkingen binnen maatschappelijke domeinen;
- De leerlingen kunnen doelgericht informatie opzoeken over het verleden en het heden op basis van duidelijk afgebakende opdrachten met gevarieerd en gedifferentieerd leermateriaal;
- De leerlingen kunnen tekstuele, auditieve, visuele, audiovisuele en multimediale informatie ordenen op basis van de criteria historische bron of historiografisch materiaal, met vermelding van de referentie;
- De leerlingen kunnen op basis van duidelijk afgebakende opdrachten een verantwoorde en doelgerichte selectie maken uit het informatieaanbod. Daartoe kunnen ze een werkplan opmaken en een overzicht opstellen van te raadplegen informatiekanalen;
- De leerlingen kunnen informatie uit historisch bronnenmateriaal en historiografische documentatie structureren en synthetiseren;
- De leerlingen hebben belangstelling voor het historisch en actueel spanningsveld individu-gemeenschap.

2 De voorbereidingen

Het is aan de leerkracht, die de leerlingen tijdens het spel zal begeleiden, om de nodige voorbereidingen te treffen. Om te beginnen zal hij voor de les begint moeten nagaan of het spel compleet is. Hieronder staat een opsomming van alle speldonderdelen.

attribuut	Aantal	Onderdelen per attribuut
Vlag	4	1 vlaghouder, 1 mast, 1 priem, 1 vlag
Speldoos	4	1 spelregelformulier, 1 spelbord, 1 dobbelsteen, 1 rode pion, 1 oranje pion, 1 groene pion, 1 blauwe pion, 20 rode kaartjes, 20 oranje kaartjes, 20 groene kaartjes, 20 blauwe kaartjes, 10 werkbundels, 1 combofiche
Sleutelhouder	4	4 verschillende sleutels
Schatkist	4	4 notitieboekjes, 4 potloden
Oplossingsbundels	1	1 oplossingsbundel, 1 hintdocument

* In bijlage staan alle digitale versies van deze verschillende attributen.

De klasgroep moet tijdens het spel in 4 groepen verdeeld worden van telkens 4 leerlingen. De groepen moeten afgezonderd van elkaar zitten. De leerkracht kan dus best 4 plaatsen binnen het klaslokaal voorzien waar telkens vier leerlingen aan een schoolbank kunnen zitten.

Elke groep krijgt een teamkleur toegewezen door de leerkracht. Hij heeft hierbij de keuze tussen rood, oranje, groen en blauw. Alle attributen zijn voorzien van één van deze kleuren en moeten uitgedeeld worden aan de bijhorende groep. Enkel de kistjes moeten op de lessenaar bij de leerkracht blijven staan. Ook de oplossingsbundels, die de leerkracht nodig heeft om de opdrachten te controleren en een hint te geven, moeten op de lessenaar blijven liggen.

Pas wanneer alle attributen klaarstaan mogen de leerlingen het klaslokaal betreden. Zo wordt voorkomen dat ze het materiaal schade toe brengen.

3 De motivatiefase

Voor de aanvang van het spel, kan de leerkracht de kortfilm 'De Bourgondische straf' laten zien. Dit filmfragment is speciaal ontwikkeld als ondersteuning bij dit spelpakket en geeft de leerlingen een beeld over de personages die aan bod kwamen tijdens het Bourgondische strafproces. Deze film wordt meegeleverd met het spelpakket.

4 De lesfase

Na het motivatiefragment kan het spel van start gaan. De leerkracht overloopt hierbij eerst samen met de leerlingen de spelregels. Deze zijn zo opgesteld dat alle leerlingen voldoende bij het spel worden betrokken. De spelregels worden op de volgende pagina opgesomd.

HOE STARTEN WE HET SPEL?

1. Elke leerling kiest een pion;
2. Plaats alle pionnen op het Bourgondisch schild dat zich in het midden van het spelbord bevindt;
3. Elke leerling gooit om de beurten met de dobbelsteen. Diegene die het hoogste aantal ogen heeft geworpen mag beginnen. Wanneer er een *ex aequo* werd gegooid, gooien deze leerlingen opnieuw om het hoogste aantal ogen.

HOE SPELEN WE HET SPEL?

4. De leerling die mag beginnen gooit als eerste met de dobbelsteen. Het aantal geworpen ogen weerspiegelt het aantal vakjes dat hij zijn pion mag verplaatsen. Hij mag hierbij zelf de richting kiezen. Eenmaal een richting is gekozen mag hier binnen eenzelfde beurt niet meer van afgeweken worden. De kleur van het vakje waarop de pion is terechtgekomen geeft aan uit welke categorie de speler een kaartje mag trekken. Wanneer de leerling op een vakje met een personage komt, moet deze een beurt overslaan. Er zijn vier kleurcategorieën:
 - a. **ROOD** - Deze kaartjes geven de spelers informatie die betrekking hebben op de heer;
 - b. **ORANJE** - Deze kaartjes geven de spelers informatie die betrekking hebben op de baljuw;
 - c. **GROEN** - Deze kaartjes geven de speler informatie die betrekking hebben op de crimineel;
 - d. **BLAUW** - Deze kaartjes geven de speler informatie die betrekking hebben op de beul.
5. Wanneer de leerling een kaartje heeft getrokken, moet hij deze voor zich houden. De andere spelers mogen de informatie op zijn kaartje niet lezen. Vervolgens mogen de andere spelers om beurt in wijzerszin met de dobbelsteen gooien en op dezelfde manier kaartjes verzamelen;
6. Terwijl de leerlingen kaartjes verzamelen houden ze de combifiche nauwlettend in het oog. Op deze fiche staan verschillende combinaties van kaartjes. Wanneer de leerlingen een combinatie kunnen maken met hun kaartjes, zijn ze verplicht de bijhorende opdracht te maken. De leerlingen kunnen alle opdrachten in de werkbundels terugvinden.
7. Indien er een opdracht is voltooid, mogen de leerlingen de leerkracht om een hint vragen. Deze hint zal de leerlingen helpen te ontdekken welke sleutel aan de sleutelhouder hun schatkist kan openen. Wanneer er meerdere fouten in de opdracht zitten, mag de leerkracht weigeren de leerlingen een hint te geven.
8. De leerlingen zetten vervolgens het spel verder door opnieuw kaartjes te verzamelen en systematisch de andere opdrachten te maken.

WAT IS HET DOEL VAN HET SPEL?

9. Het is de bedoeling dat de leerlingen zoveel mogelijk hints verzamelen om te kunnen bepalen welke sleutel de juiste zal zijn. Pas wanneer alle opdrachten voltooid zijn krijgen de leerlingen even de tijd om te discussiëren over welke sleutel de juiste kan zijn. Ze mogen namelijk maar 1 sleutel uitproberen. Wanneer ze het met elkaar eens zijn mag de speler die het eerst mocht gooien de schatkist bij de leerkracht gaan halen. Vervolgens mag de groep, onder begeleiding van de leerkracht, de kist proberen te openen.

Het volledige spel is gebaseerd op de personages die aan bod komen in de motivatiefilm. Zo vormt het spel een mooi geheel.

5 De slotfase

Wanneer alle groepen het spel hebben uitgespeeld en al dan niet een kistje hebben kunnen openen, kan de leerkracht de leerervaringen van de leerlingen kort overlopen. Hij kan de leerlingen ook vragen wat hun bevindingen waren van het spel zelf, zodat hij met eventuele negatieve bevindingen rekening kan houden tijdens een volgend spelmoment.

6 Bijlagen

6.1 Foto's motivatiefragment

6.2 Foto's spelattributen

6.3 Spelbord

6.4 Kaartjes

<p>Filips de Goede (1396 -1467), hertog van Bourgondië, was de eerste Bourgondische vorst die zich bezighield met de centralisatiepolitiek in de Bourgondische Nederlanden, die oorspronkelijk uit verschillende ‘onafhankelijke’ staten bestond. Hij richtte de Staten-Generaal op, een vergadering waar alle lokale bestuurders van de Bourgondische gewesten samenkwamen om belangrijke bestuurszaken te bespreken.</p>	<p>Maria van Bourgondië moest de bestuurlijke problemen die haar vader had gecreëerd oplossen door de verschillende Bourgondische provincies terug meer autonomie te geven. Daarnaast wou ze haar positie versterken door met de Habsburgerse prins Maximiliaan I van Oostenrijk te trouwen.</p>
<p>Karel de Stoute, hertog van Bourgondië, had geen mannelijke opvolgers. Daarom werd hij na zijn dood opgevolgd door zijn dochter, Maria van Bourgondië.</p>	<p>Doordat Filips de Schone, hertog van Bourgondië, onverwachts stierf nam zijn Habsburgerse vader, Maximiliaan I van Oostenrijk, tijdelijk het bestuur van de Nederlanden over. Dit betekende het einde van de Bourgondische overheersing in de Nederlanden.</p>

De bakermat van het Bourgondische rijk lag in de Franse streek Bourgondië met als hoofdstad Dijon, dat ten zuiden van Parijs lag. Van hieruit begon Filips de Goede met het veroveren van de Lage Landen.

De zoon van Johanna van Castilië, Karel V, nam na zijn grootvader, Maximiliaan I van Oostenrijk, het bestuur in de Habsburgerse Nederlanden over.

Meestal kochten de steden hun stadsrechten van de heer wanneer deze in geldnood zat. Op die manier konden de steden hun eigen rechtspraak organiseren. Deze overeenkomst werd steeds vastgelegd in een handvest, een soort contract.

De Franche-Comté of het Vrijgraafschap Bourgondië, dat ten oosten van Bourgondië lag, behoorde sinds de 14de eeuw tot het Bourgondische rijk.

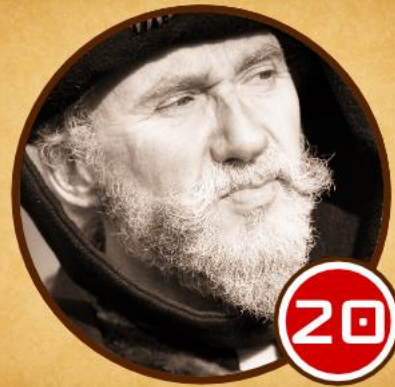

<p>De heer liet de Baljuw in zijn plaats toezicht houden op de verschillende rechtsinstellingen.</p>	<p>De heer betaalde de baljuw voor zijn diensten.</p>
<p>De meest voorkomende straffen was de vermogensstraf. Het opleggen van een boete gaf de crimineel minder koopkracht, maar vulde wel de staatskas aan. Ook de heer zelf maakte aanspraak op een deel van deze boete.</p>	<p>Het was belangrijk dat een straf er voor zorgde dat er orde binnen de maatschappij heerste. Het bestuur probeerde zo de samenleving te beschermen.</p>
<p>Ophanging was een van de meest ontorende straffen en mocht daarom niet op edelen worden toegepast.</p>	<p>De Bourgondische vorsten trokken rond met hun eigen rechtsgeleerden om de zwaarste criminelen te bestraffen.</p>

Rijke burgers konden alle mogelijke straffen afkopen.

Wanneer er een spectaculaire terechtstelling plaatsvond, kwam ook de heer het spektakel volgen.

<p>Ondanks de heer de steden meestal stadsrechten gaf, bleef hij de opperste rechtsinstantie.</p>	<p>Onthoofding Tijdens de middeleeuwen was onthoofding vooral een straf die werd opgelegd aan criminelen met een adellijke herkomst. Hun hoofd werd met behulp van een zwaard, het eervolle symbool van de ridder, van hun lichaam gescheiden. In vergelijking met andere straffen zorgde deze straf voor een relatief snelle, eervolle en pijnloze dood. Onthoofding en ophanging werden na de middeleeuwen de voornaamste methodes om de doodstraf uit te voeren.</p>
<p>De centralisatiepolitiek van de Bourgondische vorsten was niet steeds naar de zin van de Vlamingen. Opstanden waren daarom geen ongewone zaak.</p>	<p>De heer liet zich bijstaan door een hofraad. Deze raad bestond uit edelen die de heer hielpen bij het bestuur van het land.</p>

<p>Wanneer er één van de vier partijen niet kwam opdagen op de rechtbank, kon de zitting onmogelijk doorgaan.</p>	<p>De Baljuw was de voorzitter van de vierschaar, de stedelijke rechtbank.</p>
<p>De baljuw bepaalde, aan de hand van het vonnis dat de rechters hadden uitgesproken, een gepaste straf voor de crimineel.</p>	<p>Alle communicatie die tijdens de rechtszaak plaatsvond werd door een griffier genoteerd.</p>
<p>De rol van jury werd tijdens een rechtszaak vervuld door de leden van de schepbank. Zij mochten enkel een vonnis uitspreken.</p>	<p>De meeste rechtszaken vonden plaats in het stadhuis en werden begeleid door de voorzitter van de rechtbank.</p>

De baljuw was niet altijd even loyaal tegenover zijn meester. Hij was vaak corrupt en kon sommige misdaden door de vingers zien door een flinke som geld te eisen.

De baljuw liet zich bijstaan door enkele serjanten die hem hielpen bij het gerechtsonderzoek te voeren.

Het was de taak van de baljuw om een verdachte zo snel mogelijk in hechtenis te nemen.

Wanneer de baljuw een aanklacht kreeg of zelf getuige was van een misdaad, was hij verplicht een onderzoek te starten.

<p>De baljuw deed meestal beroep op een getuige of een aanklager om een crimineel in hechtenis te kunnen nemen.</p>	<p>Eenmaal de zitting was geopend, somde de baljuw de feiten van de misdaad op.</p>
<p>Elke straf werd onder toezicht van de Baljuw uitgevoerd.</p>	<p>Elke stad had haar eigen stadskeuren of wetteksten waarin de strafwet beschreven stond.</p>
<p>De baljuw moest er tijdens de executie op toezien dat zijn onderdaan, de beul, geen fouten maakten.</p>	<p>De baljuw moest erop toezien dat verbannen criminelen de stad niet konden betreden.</p>

De baljuw sprak geen recht.

De baljuw werd soms ook wel de schout genoemd.

De baljuw mocht niet trouwen.

De baljuw kan het best vergeleken worden met een politieofficier.

<p>De verdachte moest steeds aanwezig zijn tijdens de rechtszaak.</p>	<p>Jan zonder vrees, hertog van Bourgondië, werd vermoord tijdens de strijd om de troon in Frankrijk.</p>
<p>De slachtoffer(s) van een misdrijf moesten steeds aanwezig zijn tijdens de rechtszaak.</p>	<p>De verdachte mocht voor de zitting beroep doen op een advocaat. Deze nam niet deel aan het strafproces, maar mocht zijn cliënt wel informeren over de rechtsprocedures.</p>
<p>De verdachte kon, indien hij tot de rijkere burgerij behoorde, tijdens zijn verblijf in de gevangenis beroep doen op een advocaat. Deze gaf de verdachte raad en begeleidde hem door de procedures.</p>	<p>Criminelen konden soms hun straf ontkomen door leden van de rechtbank om te kopen.</p>

Criminelen konden tijdens hun gevangenisverblijf verschillende luxeproducten verkrijgen via de cipier.

Nadat de baljuw een straf eiste, kreeg de verdachte nog even de tijd om zich te verdedigen.

Een straf was bedoeld om de misdadiger te verbeteren. Hij werd met andere woorden heropgevoed dankzij zijn straf.

Wanneer een crimineel een vrijheidsstraf opgedragen kreeg kon het zijn dat hij verbannen werd of levenslang op een galei moest werken.

<p>Vele criminelen moesten als straf op bedevaart gaan. Meestal moesten ze dan naar Rome reizen. Opvallend was dat enkel mannen een bedevaartstraf kregen. Men had namelijk schrik dat de vrouw onderweg een scheve schaats zou rijden.</p>	<p>Criminelen die onverse producten verkochten werden ten schande gezet op de grote markt van de stad.</p>
<p>Mannelijke vloekers werden in de Bourgondische Nederlanden in een rieten mand of metalen kooi gestoken die omhoog werd gehesen met een soort van kraan. Hier werd de crimineel, net als bij de schandpaal, voor enkele uren, dagen of zelfs weken in vastgehouden.</p>	<p>Verstoorders van de openbare orde werden aan de schandpaal vastgemaakt. De schandpaal was een 2-delige plank die op een houten paal steunde. In deze plank zaten drie gaten waarin de misdadiger zijn hoofd en armen moest steken. Vervolgens werden de planken met een slot vergrendeld zodat de crimineel niet kon ontkomen.</p>
<p>Iemand die meerdere diefstallen had gepleegd werd zonder meer opgehangen aan de galg. Hierbij werd de misdadiger met behulp van een ladder op een constructie van houten balken opgeknoopt. Indien de crimineel zijn nek niet meteen brak, zou hij langzaam stikken met de dood tot gevolg. Soms maakte men van de gelegenheid gebruik om meerdere mensen tegelijkertijd op te hangen zodat het publiek nog 'sensatie' te zien kreeg.</p>	<p>De galeistraaf werd vaak als alternatief voor de doodstraf gegeven. De veroordeelde moest de rest van zijn leven als roeier werken op een middeleeuws schip of galei. Hij werd als het ware een slaaf. Om het werkritme van de roeiers te verhogen, werden ze geslagen met een zweep.</p>

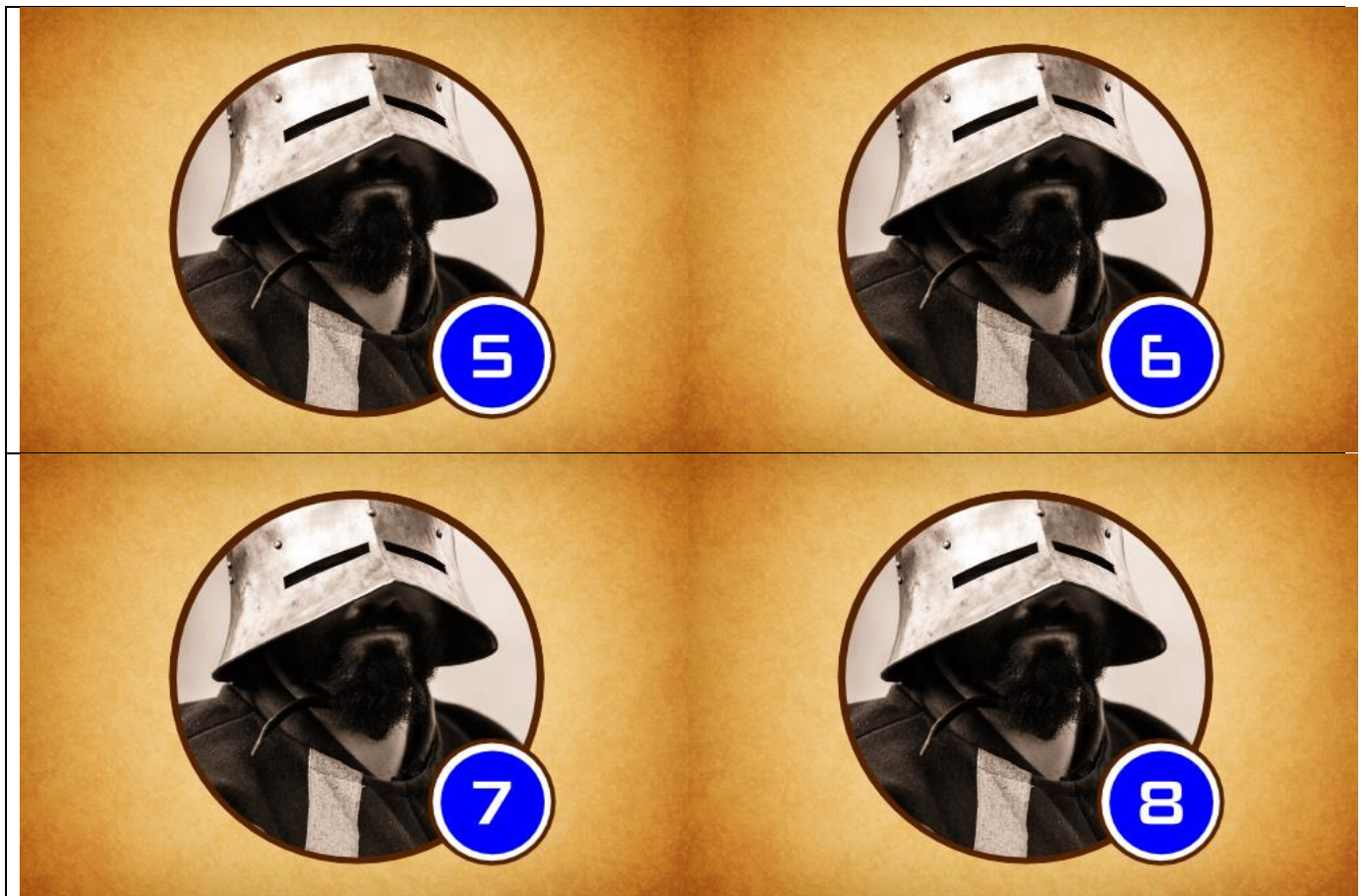
Personen die illegaal munten sloegen of munten vervalsten kregen de ketelstraf opgelegd. Tijdens deze executiemethode werd de crimineel in een ketel gestopt waarin zich een kokende vloeistof bevond. De veroordeelde zou door de overvloedige brandwonden langzaam komen te overlijden.

Criminelen konden ook via wurging om het leven gebracht worden. De misdadiger werd hierbij vastgebonden aan een houten paal op het schavot. De beul nam vervolgens een stevig touw en sloeg deze rond de hals van de terechtgestelde. De paal gebruikte hij om het touw te kunnen kruisen en een lus te vormen. Vervolgens trok hij aan het touw waardoor de lus steeds kleiner werd en de ter dood veroordeelde zou stikken.

Vrouwen werden levend begraven wanneer ze kindermoord pleegden of ze een scheve schaats zouden gereden hebben. Ook vrouwelijke ketters kregen deze straf. De crimineel werd hierbij, al dan niet in een kist, in een diepe put gelegd. Volgens werd deze put dichtgemaakt met aarde. De veroordeelde zou hierdoor snel zonder zuurstof komen te zitten en sterven.

Bij het vierendelen werd er met kettingen aan alle lidmaten van de crimineel een paard geketend. Vervolgens werden de paarden uit elkaar gedreven waardoor de crimineel uit elkaar werd gerukt. Meestal gebeurde het vierendelen na een andere methode van executie om het spektakel voor het publiek compleet te maken.

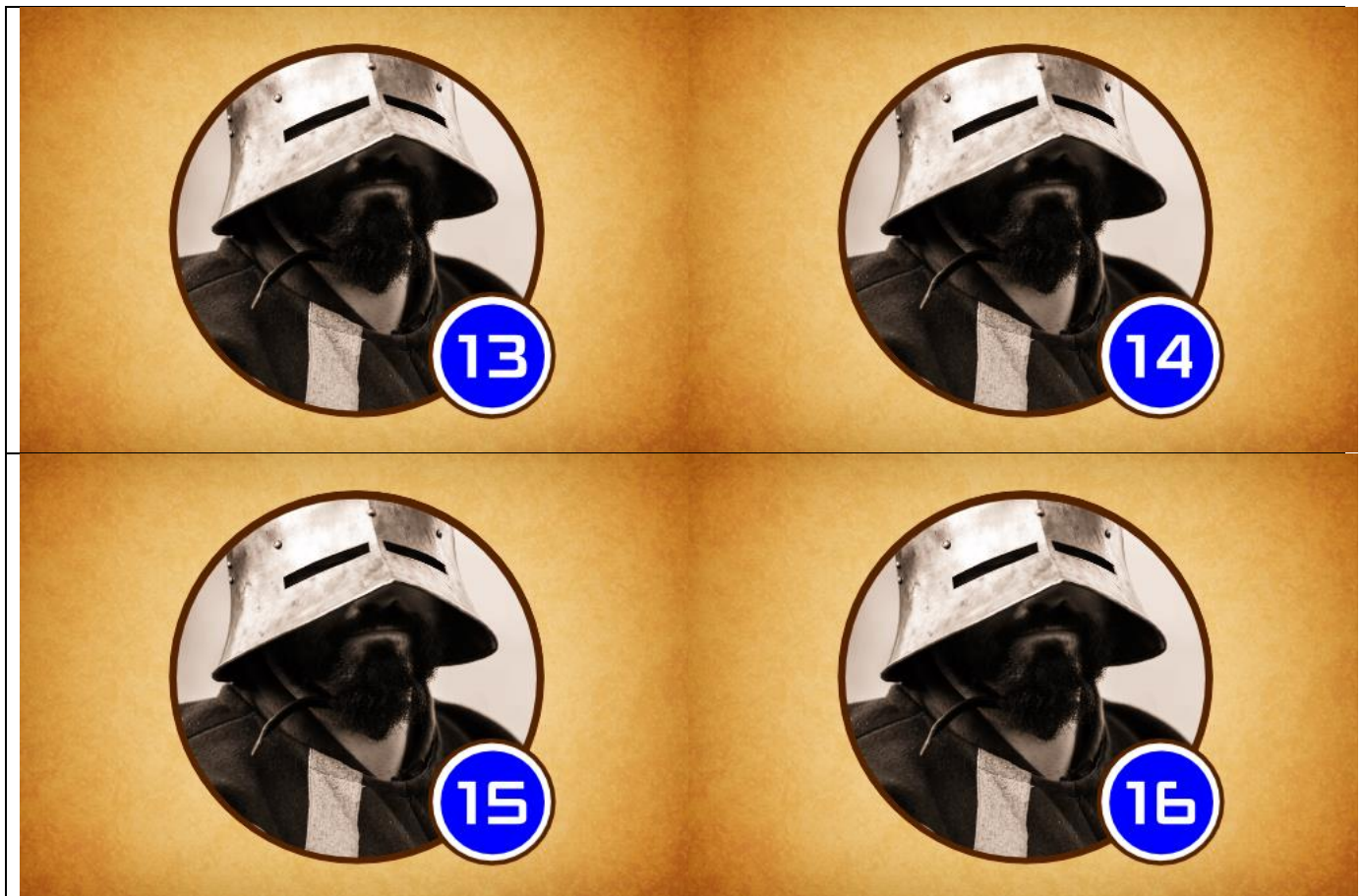

<p>De beul verdiende wel vier keer meer dan de baljuw.</p>	<p>De beul maakte geen deel uit van de vierschaar.</p>
<p>De beul werd soms geraadpleegd om gebroken armen en benen weer in elkaar te zetten. Hij was namelijk een specialist in het veroorzaken van breuken en wist dan ook meteen hoe hij deze kon oplossen. Hij was dus eigenlijk ook een arts.</p>	<p>De beul was in de eerste plaats de lokale strafuitvoerder. Hij moest, in opdracht van de baljuw, zowel lijfstraffen als doodstraffen uitvoeren.</p>
<p>De beul was de officiële beschermer van de middeleeuwse prostituees. Het was zijn taak de bordelen en de vrouwen te beschermen tegen mogelijke onruststokers.</p>	<p>De beul werd door het stadsbestuur gevraagd om alle zwerfhonden te liquideren.</p>

De straffen die de beul toepasten moesten dienst doen als wraakactie van de slechtoffers. Het was met andere woorden een vergelding van het aangedane leed.

Criminelen die al te veel misdaden op hun kerfstok hadden werden ter dood veroordeeld.

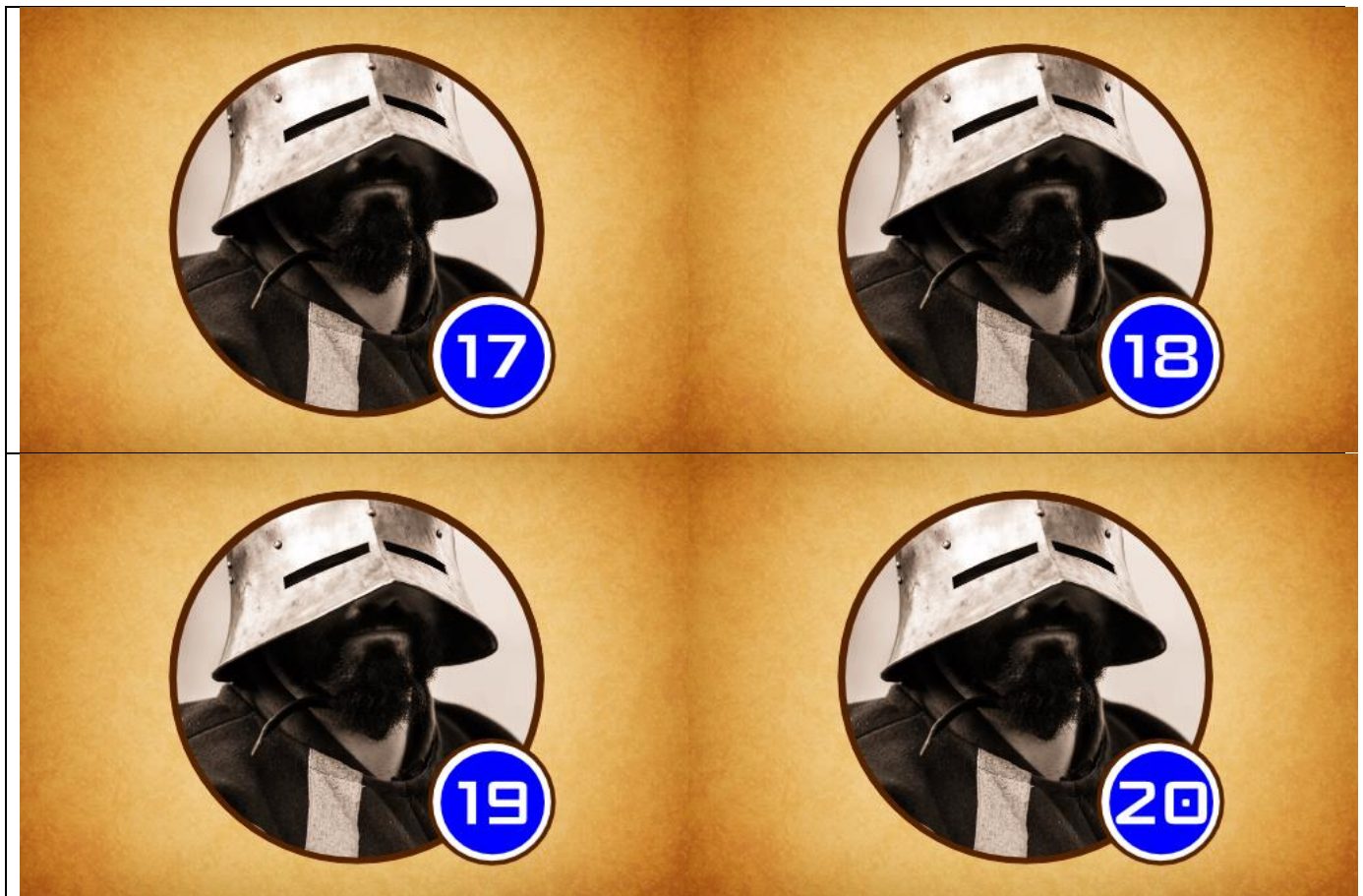

Mensen die brutaal geweld pleegden kregen een lijfstraf die door de beul werd uitgevoerd. Volgens de middeleeuwen was het pijnigen van een crimineel dé manier om hem tot inkeer te doen komen.

De gruwelijkste straffen hadden als doel andere mogelijke criminelen te waarschuwen. Het was met andere woorden een afschrikmiddel.

<p>Criminelen die zwaar geweld hadden gebruikt tijdens hun misdrijf werden bestraft door het afhakken van een van hun ledematen.</p>	<p>Criminelen die een klein misdrijf hadden gepleegd kregen verschillende zweepslagen op de rug. De beul had de keuze om deze straf met een zweep of met een roede uit te voeren. Deze straf wordt ook wel eens de geseling genoemd.</p>
<p>Brandmerken was de ideale straf om fraudeurs voor het leven te kunnen herkennen. Elke stad had haar eigen merkteken dat afgebeeld stond op een brandijzer. De beul legde dit ijzer kort voor de strafuitvoering in het vuur zodat deze gloeiend heet zou worden. Vervolgens drukte hij het ijzer tegen de wang of het voorhoofd van de veroordeelde zodat deze een enorme brandwonde maakte. Langzaam maar zeker zou deze brandwonde een litteken worden in de vorm van het stadsembleem.</p>	<p>De meeste straffen werden uitgevoerd op het stadsplein. Op die manier konden zoveel mogelijk mensen het schouwspel aanschouwen.</p>
<p>Ketters, brandstichters, roofmoordenaars en heksen werden veroordeeld tot de brandstapel. Hierbij werd de crimineel ter hoogte van de hals, de romp en de enkels vastgebonden aan een houten paal. Daarnaast werden de handen op de rug gebonden. Rond deze paal waren bossen stro en droog hout gelegd die er voor moesten zorgden dat het vuur snel zou aanwakkeren, al was dat niet altijd het geval. Vervolgens stak de beul het voorziene materiaal in brand.</p>	<p>Radbraking was een van de pijnlijkste middeleeuwse straffen die enkel aan de grootste misdadigers werd gegeven. De crimineel werd hierbij vastgebonden aan een rad met verschillende houten spaken. De beul sloeg vervolgens met een ijzeren stok op de ledematen van de beschuldigde om zo zijn botten te kunnen verpulveren. Na enkele slagen gaf de beul een genadeslag in de hartstreek.</p>

In de Bourgondische Nederlanden droeg de beul meestal een rode keep.

Verdrinking werd in de middeleeuwen als een minder wrede doodstraf gezien. De misdadiger werd eerst in een zak gestopt die verzwaard was met stenen en vervolgens in het water, meestal een naburige rivier, gegooid waardoor hij vrijwel onmiddellijk zou verdrinken.

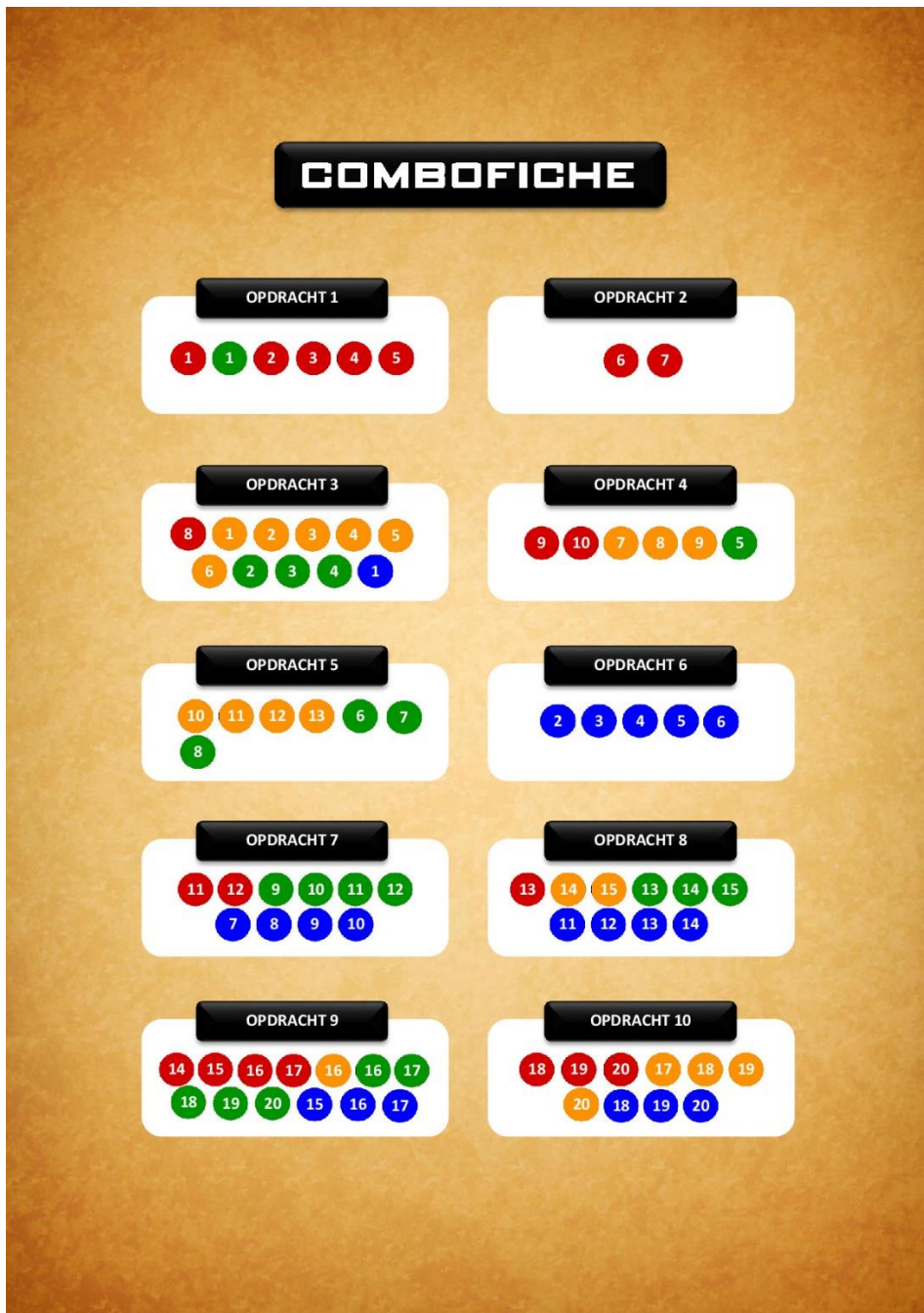
**De beul bezat zelf een hele collectie wapens
zoals zwaarden, bijlen en messen.**

Vaak was de beul zelf ook een crimineel.

6.5 Combofiche

DE BOURGONDISCHE STRAF

6.6 Werkbundels

(zie volgende pagina)

OPDRACHT 1 - HANDLEIDING - DE BOURGONDISCHE HERTOGEN EN HERTOGINNEN

Lees samen onderstaande tekst. Probeer vervolgens met behulp van deze tekst en de combokaartjes de stamboom op het werkdocument verder aan te vullen. Pas wanneer alle namen zijn ingevuld mag je de leerkracht om een hint vragen.

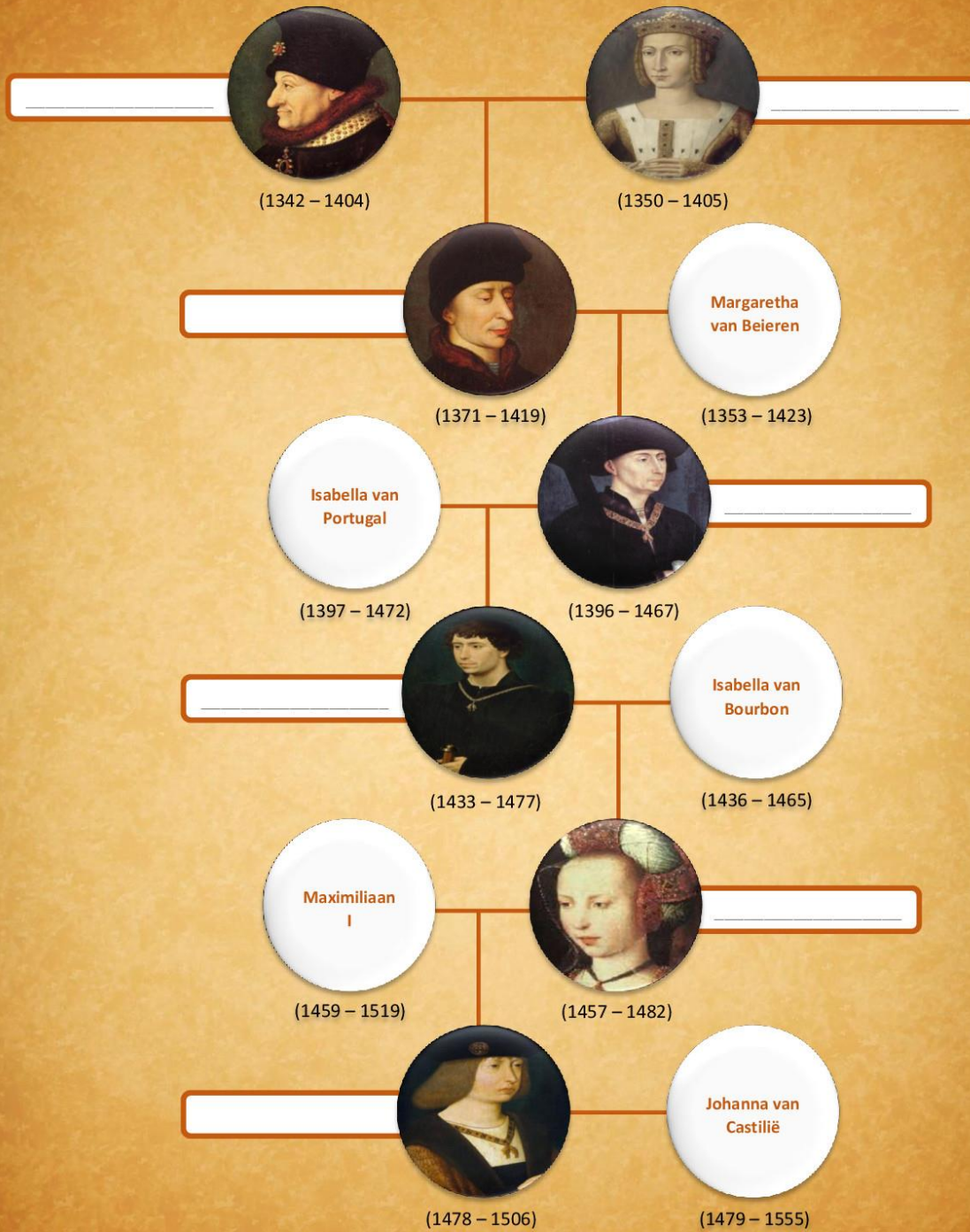
- DE BOURGONDISCHE HERTOGEN EN HERTOGINNEN -

Filips de Stoute of Filips II, hertog van Bourgondië, trouwde onder druk van zijn broer, de Franse koning, in 1369 met de erfdochter van Vlaanderen, Margaretha van Male, waardoor het rijke Vlaanderen op termijn aan het Bourgondische gewest, dat toen nog onderdeel was van het Franse kroondomein, kon worden toegevoegd. Hierdoor werden de Bourgondische Nederlanden een feit. Noch Filips de Stoute noch Margaretha waren volgens tijdgenoten aantrekkelijke persoonlijkheden. Toch hielden ze ontzettend veel van elkaar en kregen ze samen zeven kinderen. Hun eerste kind, Jan zonder Vrees, nam na de dood van zijn vader het bestuur van het Bourgondische rijk over. Jan zonder Vrees hield zich echter meer bezig met de Franse politiek dan met het bestuur over zijn eigen Rijk. Zijn ambitie om de Franse troon te kunnen opeisen zou hem uiteindelijk het leven kosten en zou de relatie tussen het Bourgondische rijk en het vaderland verzieken. Gelukkig had hij een zoon die meteen in zijn voetsporen kon treden.

De kleinzoon van Jan zonder vrees, Karel de Stoute, was niet de meest geliefde persoon. Dit kwam doordat hij de centralisatie van het rijk te snel wou doorvoeren, wat de verschillende lokale besturen binnen zijn rijk tegen de borst stootte. Daarnaast verhoogde hij de belastingen enorm om de oorlogen tegen het oude vaderland Frankrijk te kunnen bekostigen. Daarom probeerden de verschillende rijksdelen, in naam de van de Staten-Generaal, in opstand te komen tegen hun hertog.

OPDRACHT 1 - WERKDOCUMENT - DE BOURGONDISCHE HERTOGEN EN HERTOGINNEN

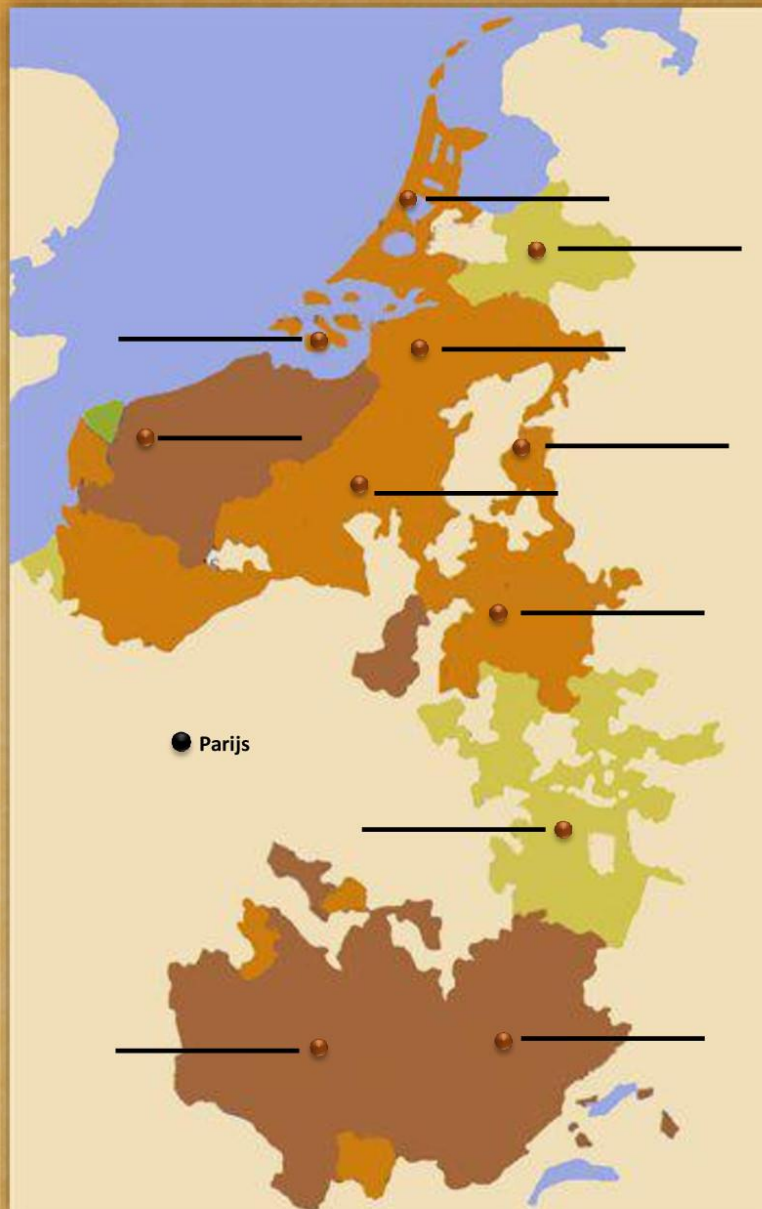

OPDRACHT 2 - HANDLEIDING - HET BOURGONDISCHE RIJK

Vanaf 1384 begonnen de Bourgondische hertogen, vaak via huwelijkspolitiek, met het veroveren van de Nederlanden. De gebieden die zij doorheen hun gouden eeuw bemachtigden vind je onder de kaart op het werkdocument terug. Probeer deze gebieden met behulp van onderstaande kaart en de combokaartjes op de blinde kaart in het werkdocument aan te vullen. Pas wanneer alle namen zijn ingevuld mag je de leerkracht om een hint vragen.

OPDRACHT 2 - WERKDOCUMENT - HET BOURGONDISCHE RIJK

Lotharingen - Vlaanderen - Bourgondië - Holland - Gelre - Limburg - Franche Comté
Luxemburg - Henegouwen - Zeeland - Brabant

OPDRACHT 3 - HANDLEIDING - DE BOURGONDISCHE RECHTSINSTELLING

De meeste steden in de Bourgondische Nederlanden wouden, ondanks de opringerige centralisatiepolitiek van de Bourgondische hertogen, een stadbestuur hebben dat zelf de rechtspraak op zich mocht nemen. De stad moest hiervoor wel stadsrechten krijgen van de heer. Probeer met behulp van onderstaande woorden en de combokaartjes de tekst in het werkdocument over de bourgondische rechtsinstellingen aan te vullen. Pas wanneer alle woordjes zijn ingevuld mag je de leerkracht om een hint vragen.

OPGELET:

Niet al deze woorden moeten gebruikt worden.

vonnis handvest
baljuw rechtspraak
stadhuis heer
stadsrechten galg verdachte
rechtszaak slachtoffer
griffier rechtbank
crimineel
partijen
beul
Vlaanderen
jury
straf
vierschaar

OPDRACHT 3 - WERKDOCUMENT - DE BOURGONDISCHE RECHTSINSTELLING

- DE STEDELIJKE RECHTBANK -

De meeste steden in de Bourgondische Nederlanden, die een sterke groei kenden, ijverden voor een autonoom bestuur. Daarom verleende de heer, meestal uit geldnood, deze gemeenten _____ tegen betaling. Deze overeenkomst werd steeds in een _____ vastgelegd. Dankzij deze regeling mochten de steden hun eigen _____ voeren en hadden de meeste gemeenten hun eigen _____.

De Bourgondische rechtbank werd de _____ genoemd omdat het letterlijk een ruimte was die door vier 'scharen' of banken werd ingesloten. Tussen deze banken werd de _____ gehouden. Meestal vond deze zitting plaats op het _____. Er waren steeds vier partijen aanwezig tijdens de rechtszaak:

1. De leden van de schepensbank;
2. De gedagvaarde of de _____;
3. _____ (de voorzitter van de rechtbank);
4. De schuldeiser of het _____.

Wanneer één van deze _____ niet aanwezig kon zijn, kon de zitting onmogelijk doorgaan en werd deze naar een later tijdstip uitgesteld. Alle gesprekken die tijdens de zitting plaatsvonden werden genoteerd door een _____.

De leden van de schepensbank fungeerden als _____ tijdens de rechtszaak. Zij moesten over de schuld of onschuld van de verdachte oordelen. Eenmaal zij een _____ hadden uitgesproken, bepaalde de baljuw een gepaste _____.

OPDRACHT 4 - HANDLEIDING - DE BALJUW

Maak gebruik van onderstaande tekst en de informatie op de combokaartjes om te achterhalen of de stellingen in het werkdocument over de baljuw juist of fout zijn. Pas wanneer alle stellingen beoordeeld zijn mag je de leerkracht om een hint vragen.

- DE BALJUW -

De baljuw was een middeleeuws politieofficier die misdrijven en misdadigers opspoorde, het onderzoek voerde en de beklaagde voor de rechtbank bracht. Hij was de contactpersoon tussen de centrale overheid en de lokale gebieden. Daarnaast was hij voorzitter van de schepenenbanken in de steden en kasselrijen. Hij sprak zelf geen recht, maar moedigde de schepenen aan om een gepast vonnis te vellen. Hij was als het ware de dirigent van het strafproces. Wanneer de misdadiger schuldig bevonden was, bepaalde de baljuw - en niet de rechters - een passende straf.

OPDRACHT 4 - WERKDOCUMENT - DE BALJUW

Stelling	Juist	Fout
De baljuw was de contactpersoon tussen de heer en de criminelen.		
De baljuw velde het vonnis in de rechtszaal.		
De baljuw koos een gepaste straf voor de veroordeelde.		
De baljuw werkte in opdracht van de heer.		
De baljuw liet de rechtbank het onderzoek voeren.		
De baljuw werd betaald door de heer.		
De baljuw liet zich begeleiden door enkele lijfwachten.		
De baljuw was als het ware de dirigent van het strafproces.		
De baljuw liet zich af en toe omkopen.		
De baljuw was verplicht bij een aanklacht een onderzoek te starten.		

OPDRACHT 5 - HANDLEIDING - HET STRAFPROCES

Maak gebruik van onderstaande tekst en de informatie op de combokaartjes om de verschillende stappen binnen het strafproces, die je in bijlage terugvindt, in de juiste volgorde te plaatsen op het werkdocument.

- HET STRAFPROCES -

Een misdaad was het startpunt elk strafproces. De baljuw deed er alles aan om de misdadiger(s) zo snel mogelijk te vinden en te arresteren. Hij deed hiervoor meestal beroep op een getuige of een aanklager. Wanneer een getuige met opzet een valse verklaring aflegde, kreeg deze dezelfde straf als diegene die de beschuldigde zou gekregen hebben.

Eenmaal er een verdachte in hechtenis werd genomen, werd deze, in afwachting tot zijn proces, naar de gevangenis gebracht. Het proces was steeds openbaar zodat niemand kon zeggen dat de magistraten van de vierschaar corrupt zouden zijn. Eenmaal de rechters zaten, vroeg de baljuw of het proces kon beginnen. De zitting was vanaf dan geopend.

Indien de rechtbank niet overtuigd was van de onschuld van de misdadiger, werd deze bloot gesteld aan een vragenvuur. Het kon ook zijn dat de crimineel werd vastgebonden aan een pijnbank waarna de beul de verdachte kon folteren. De crimineel bekende meestal de feiten om van de pijn verlost te worden, ook al was hij niet schuldig.

Wanneer alles bijna duidelijk was voor de schepenen eiste de baljuw de straf. Indien de crimineel de beschuldigingen ontkende, was het de taak van de baljuw om hem te confronteren met de bewijslast. Wanneer de baljuw te weinig bewijzen kon voorleggen, werd de verdachte onschuldig verklaard en werd hij vrij gelaten. Was het oordeel "schuldig", dan bepaalde de baljuw, rekening houdend met de aard van het misdrijf, een gepaste straf voor de crimineel.

Na de strafuitspraak werd de beschuldigde opnieuw naar de gevangenis gebracht. Deze keer in afwachting tot het moment dat de straf moest worden uitgevoerd. Meestal kreeg de gevangene voor zijn executie een uitgebreide maaltijd. Het was dan ook zijn laatste. In Zeeland werden zelfs de advocaten en de baljuw uitgenodigd om samen met de crimineel dit 'galgenmaal' te delen. De rechters en de beul genoten pas na de executie van een feestelijk maal om te vieren dat alles achter de rug was.

OPDRACHT 5 - WERKDOCUMENT - HET STRAFPROCES

Stap 1	
Stap 2	
Stap 3	
Stap 4	
Stap 5	
Stap 6	
Stap 7	
Stap 8	
Stap 9	
Stap 10	
Stap 11	

De baljuw arresteerde de crimineel
De gevangene werd voor de eerste keer naar de gevangenis gebracht.
De verdachte deed beroep op zijn advocaat.
De baljuw opende de zitting.
De baljuw las de feiten van het misdrijf voor.
De crimineel werd blootgesteld aan een vragenvuur.
De baljuw eiste de straf.
De crimineel kreeg even de tijd om zichzelf te verdedigen.
Het oordeel werd gevelde.
De gevangene werd voor de tweede keer naar de gevangenis gebracht.
De crimineel onderging zijn straf.

OPDRACHT 6 - HANDLEIDING - DE BEUL

De beul was dé strafuitvoerspecialist. Hij verdiende veel geld met al de taken die het stadsbestuur hem opdroegen. Probeer met de puzzel die je in bijlage vindt en de combokaartjes alle taken van de beul te achterhalen. Vul deze vervolgens in op het werkdocument. Pas wanneer alle taken genoteerd zijn mag je de leerkracht om een hint vragen.

OPDRACHT 6 - WERKDOCUMENT - DE BEUL

DE TAKEN VAN DE BEUL	
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	

- DE BEUL -

De beul probeerde zoveel mogelijk geld uit een terechtstelling te halen. Zo verhuurde hij de beste plaatsen op de markt aan de hoogst biedende toeschouwers. Daarnaast verkocht hij de kleren van zijn geëxecuteerde slachtoffers. Afgehakte ledematen verkocht hij dan weer als voorwerpen met een magische kracht. Voor het materiaal dat hij aanleverde, zoals hout voor de brandstapel, vroeg hij ook extra geld aan het stadsbestuur. Tot slot probeerde hij zoveel mogelijk geld te eisen van de familie van de veroordeelde met als tegenprestatie dat hij de lijdensweg van hun geliefde zo kort mogelijk zou houden.

OPDRACHT 7 - HANDLEIDING - DE FUNCTIE VAN DE STRAF

Maak gebruik van de informatie op de combokaartjes om de verschillende functies van een straf en de verschillende soorten straffen te achterhalen. Vul je bevindingen op het werkdocument in. Pas wanneer beide tabellen volledig zijn ingevuld, mag je de leerkracht om een hint vragen.

OPDRACHT 7 - WERKDOCUMENT - DE FUNCTIE VAN DE STRAF

Functie van de straf

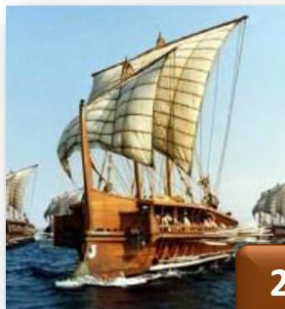
Soorten straffen

OPDRACHT 8 - HANDLEIDING - DE STRAFFEN

Probeer met behulp van de informatie op de combokaartjes te achterhalen welke straffen er op onderstaande afbeeldingen worden afgebeeld. Het is belangrijk dat je de correcte benamingen geeft. Vul je bevindingen in het werkdocument in. Pas wanneer alle straffen ontdekt zijn mag je de leerkracht om een hint vragen.

1

2

3

4

5

6

1

OPDRACHT 8 - WERKDOCUMENT - DE STRAFFEN

Afbeelding nummer	Straf
1	
2	
3	
4	
5	
6	

OPDRACHT 9 - HANDLEIDING - DE DOODSTRAF

Lees onderstaande tekst en de informatie die op de combokaartjes staat. Elk groepslid neemt 1 blad uit het werkdocument en probeert de opgegeven doodstraf te tekenen. Noteer vervolgens ook de belangrijkste kenmerken van de straf. Let hierbij op de verschillende details! Pas wanneer alle tekeningen af zijn en alle gegevens zijn ingevuld mag je de leerkracht om een hint vragen.

- DE DOODSTRAF -

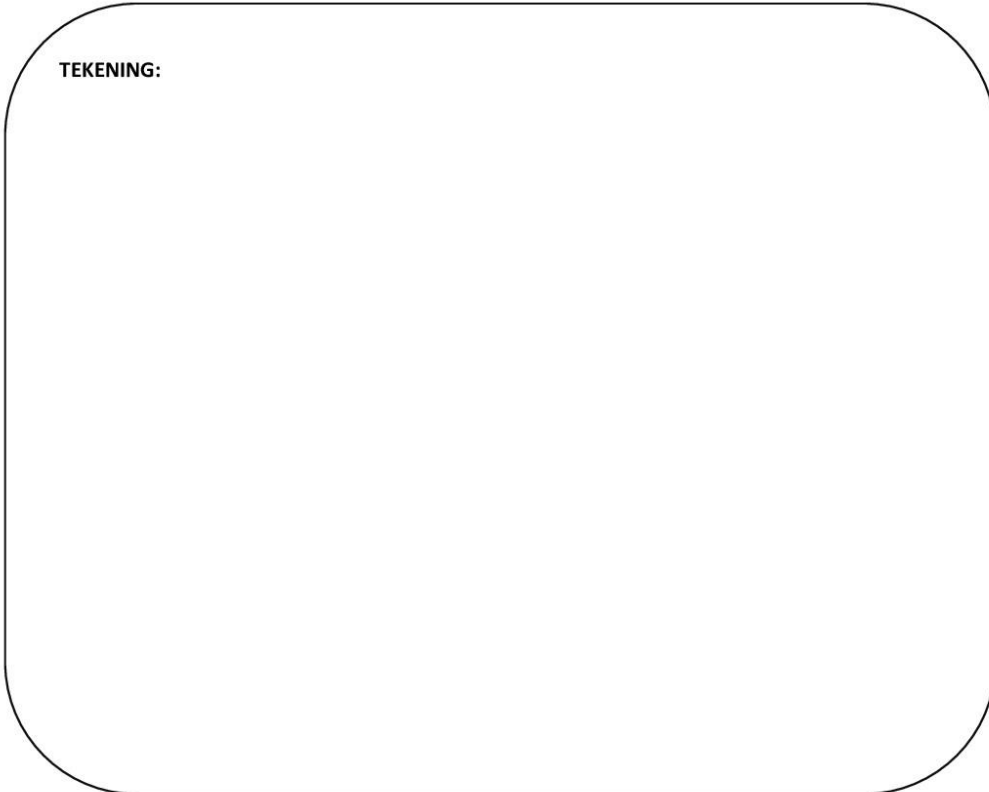
De zwaarste straf die men in de middeleeuwen aan een crimineel kon geven was een eeuwig verblijf in de onderwereld met de dood als enigste toegangspoort. De doodstraf werd meestal gegeven aan beruchte dieven die op heterdaad betrappt waren, verkrachters, moordenaars en brandstichters en werd bijna altijd uitgevoerd op het schavot. Deze manier van straffen zou in onze contreien nog tot in de 19de eeuw worden toegepast.

OPDRACHT 9 - WERKDOCUMENT - DE DOODSTRAF

DOODSTRAF: Radbraking

TEKENING:

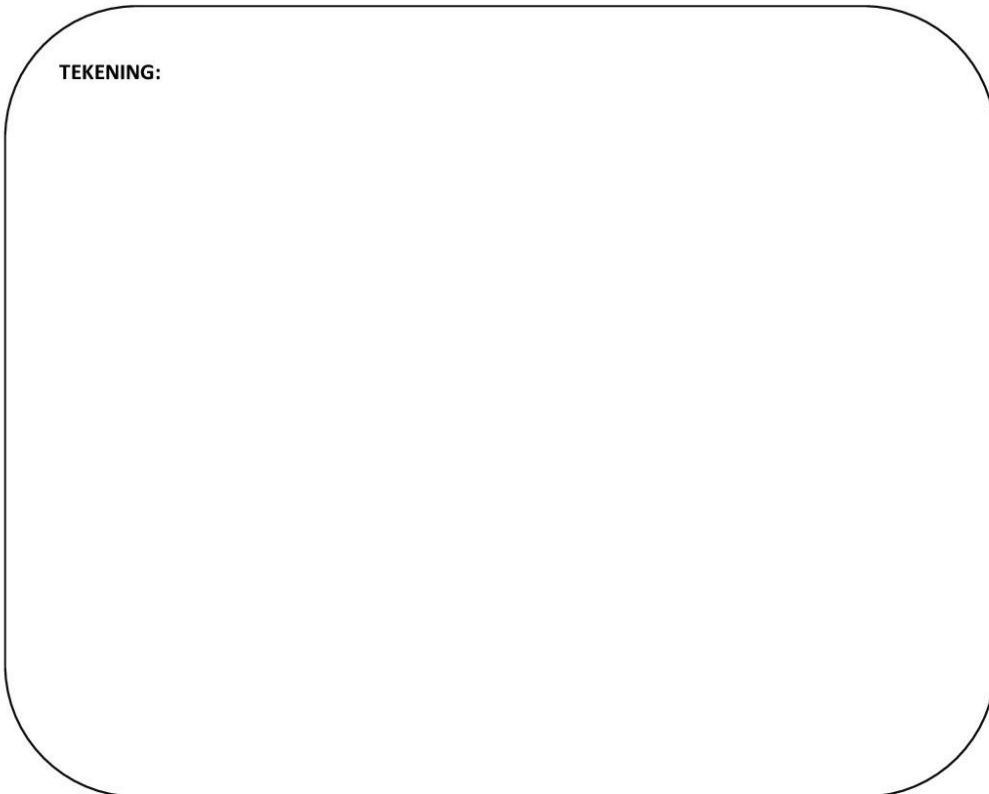
Welke misdadigers kregen deze straf? _____

Welke materialen werden gebruikt om deze straf te kunnen uitvoeren? _____

OPDRACHT 9 - WERKDOCUMENT - DE DOODSTRAF

DOODSTRAF: Ophanging

TEKENING:

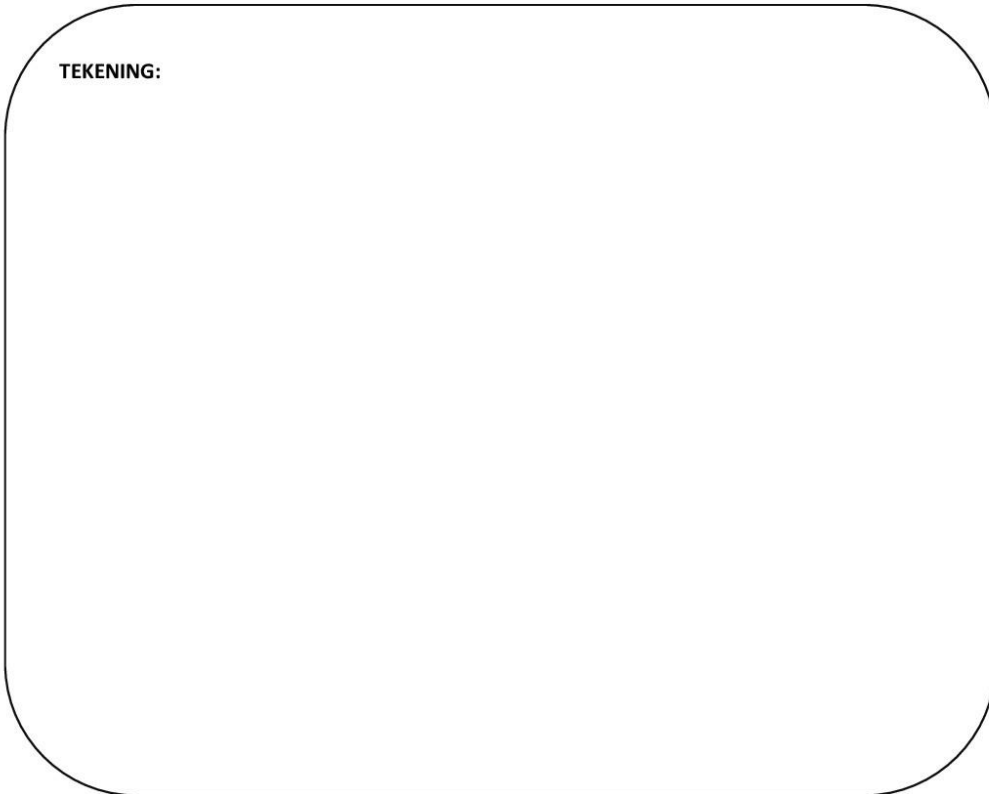
Welke misdadigers kregen deze straf? _____

Welke materialen werden gebruikt om deze straf te kunnen uitvoeren? _____

OPDRACHT 9 - WERKDOCUMENT - DE DOODSTRAF

DOODSTRAF: Onthoofding

TEKENING:

Welke misdadigers kregen deze straf? _____

Welke materialen werden gebruikt om deze straf te kunnen uitvoeren? _____

OPDRACHT 9 - WERKDOCUMENT - DE DOODSTRAF

DOODSTRAF: Verbranding

TEKENING:

Welke misdadigers kregen deze straf? _____

Welke materialen werden gebruikt om deze straf te kunnen uitvoeren? _____

OPDRACHT 10 - HANDLEIDING - DE BOURGONDISCHE STRAF

Probeer met alle kaartjes die je verzameld hebt de vragen in het werkdocument te beantwoorden. Je krijgt per vraag drie mogelijke antwoorden. Pas wanneer alle vragen beantwoord zijn mag je de leerkracht om een hint vragen.

DE BOURGONDISCHE STRAF

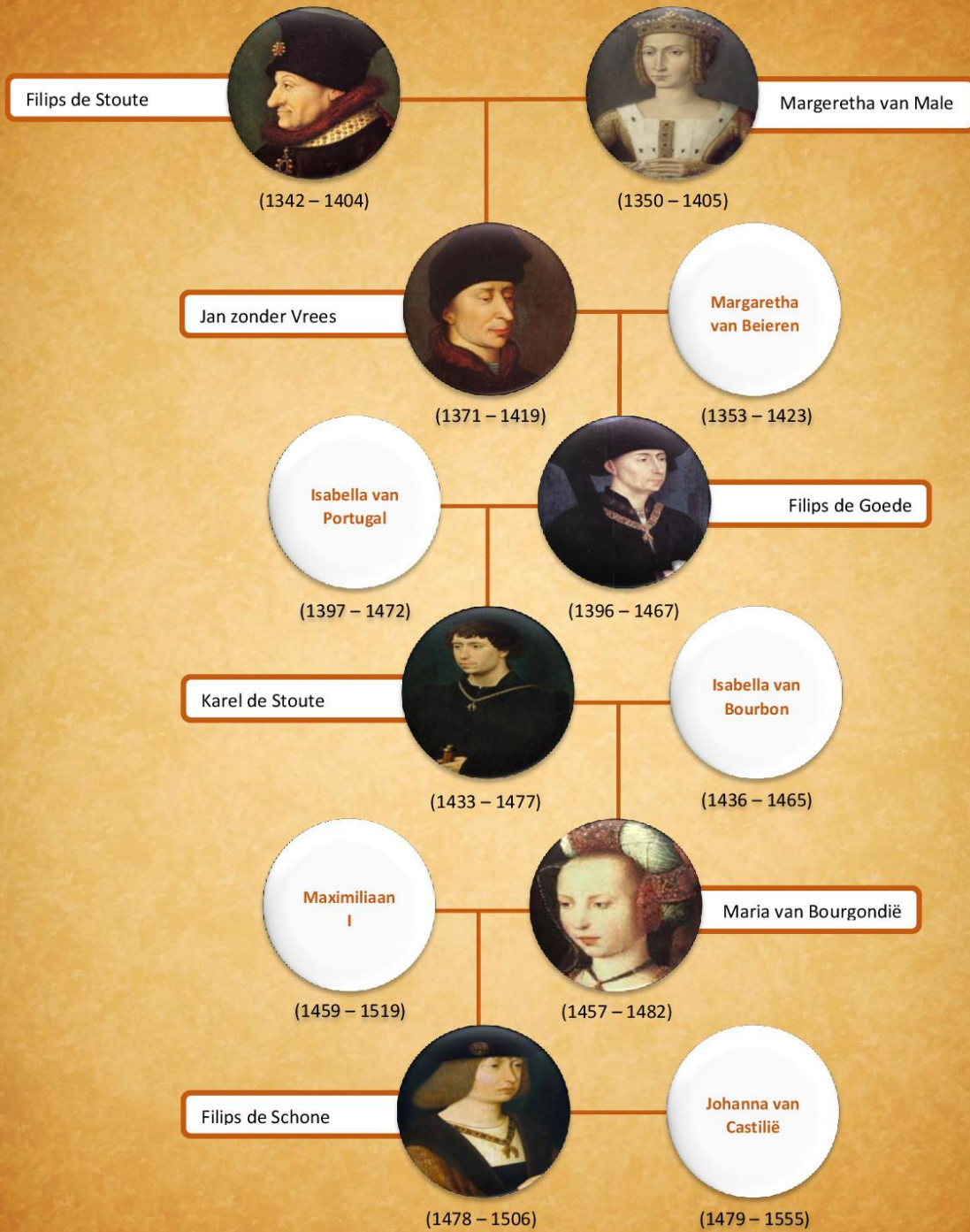
OPDRACHT 10 - WERKDOCUMENT - DE BOURGONDISCHE STRAF

- 1. Wie werd er vermoord tijdens de strijd om de troon in Frankrijk?**
 - Filips de Goede;
 - Karel de Stoute;
 - Jan zonder Vrees.
- 2. Mensen die brutaal geweld pleegden kregen een...**
 - Vrijheidsstraf;
 - Lijfstraf;
 - Doodstraf.
- 3. Karel de Stoute, hertog van Bourgondië, had geen mannelijke opvolgers. Daarom werd hij na zijn dood opgevolgd door...**
 - Isabella van Portugal;
 - Isabella van Bourbon;
 - Maria van Bourgondië.
- 4. Wie was de voorzitter van de stedelijke rechtbank?**
 - De baljuw;
 - De griffier;
 - De hoofdschepen.
- 5. De meeste straffen werden uitgevoerd op/in ...**
 - Het galgenveld;
 - Het stadsplein;
 - De gevangenis.
- 6. Één van de meest ontorende straffen was:**
 - Ophanging;
 - Verdrinking;
 - Wurging.
- 7. Nadat de baljuw de straf eiste tijdens de zitting:**
 - Werd het vonnis uitgesproken door de jury;
 - Werd de straf uitgesproken door de baljuw;
 - Kreeg de crimineel nog even de tijd zich te verdedigen.
- 8. Een ander woord voor stadswetten is:**
 - Stadsvoorstellen;
 - Stadskeuren;
 - Stadshandvesten.

6.7 Verbetersleutel voor de begeleidende leerkracht

(zie volgende pagina)

OPDRACHT 1 - WERKDOCUMENT - DE BOURGONDISCHE HERTOGEN EN HERTOGINNEN

OPDRACHT 2 - WERKDOCUMENT - HET BOURGONDISCHE RIJK

Lotharingen - Vlaanderen - Bourgondië - Holland - Gelre - Limburg - Franche Comté
Luxemburg - Henegouwen - Zeeland - Brabant

OPDRACHT 3 - WERKDOCUMENT - DE BOURGONDISCHE RECHTSINSTELLING

- DE STEDELIJKE RECHTBANK -

De meeste steden in de Bourgondische Nederlanden, die een sterke groei kenden, ijverden voor een autonoom bestuur. Daarom verleende de heer, meestal uit geldnood, deze gemeenten **stadsrechten** tegen betaling. Deze overeenkomst werd steeds in een **handvest** vastgelegd. Dankzij deze regeling mochten de steden hun eigen **rechtspraak** voeren en hadden de meeste gemeenten hun eigen **rechtbank**.

De Bourgondische rechtbank werd de **vierschuur** genoemd omdat het letterlijk een ruimte was die door vier 'scharen' of banken werd ingesloten. Tussen deze banken werd de **rechtszaak** gehouden. Meestal vond deze zitting plaats op het **stadhuis**. Er waren steeds vier partijen aanwezig tijdens de rechtszaak:

1. De leden van de schepensbank;
2. De gedagvaarde of de **verdachte**;
3. **De baljuw** (de voorzitter van de rechtbank);
4. De schuldeiser of het **slachtoffer**.

Wanneer één van deze **partijen** niet aanwezig kon zijn, kon de zitting onmogelijk doorgaan en werd deze naar een later tijdstip uitgesteld. Alle gesprekken die tijdens de zitting plaatsvonden werden genoteerd door een **griffier**.

De leden van de schepensbank fungeerden als **jury** tijdens de rechtszaak. Zij moesten over de schuld of onschuld van de verdachte oordelen. Eenmaal zij een **vonnis** hadden uitgesproken, bepaalde de baljuw een gepaste **straf**.

OPDRACHT 4 - WERKDOCUMENT - DE BALJUW

Stelling	Juist	Fout
De baljuw was de contactpersoon tussen de heer en de criminelen.		x
De baljuw velde het vonnis in de rechtszaal.		x
De baljuw koos een gepaste straf voor de veroordeelde.	x	
De baljuw werkte in opdracht van de heer.	x	
De baljuw liet de rechtbank het onderzoek voeren.		x
De baljuw werd betaald door de heer.	x	
De baljuw liet zich begeleiden door enkele lijfwachten.	x	
De baljuw was als het ware de dirigent van het strafproces.	x	
De baljuw liet zich af en toe omkopen.	x	
De baljuw was verplicht bij een aanklacht een onderzoek te starten.	x	

OPDRACHT 5 - WERKDOCUMENT - HET STRAFPROCES

Stap 1	De baljuw arresteerde de crimineel
Stap 2	De gevangene werd voor de eerste keer naar de gevangenis gebracht.
Stap 3	De verdachte deed beroep op zijn advocaat.
Stap 4	De baljuw opende de zitting.
Stap 5	De baljuw las de feiten van het misdrijf voor.
Stap 6	De crimineel werd blootgesteld aan een vragenvuur.
Stap 7	De baljuw eiste de straf.
Stap 8	De crimineel kreeg even de tijd om zichzelf te verdedigen.
Stap 9	Het oordeel werd geveld.
Stap 10	De gevangene werd voor de tweede keer naar de gevangenis gebracht.
Stap 11	De crimineel onderging zijn straf.

OPDRACHT 6 - WERKDOCUMENT - DE BEUL

DE TAKEN VAN DE BEUL

1.	Hij was in de eerste plaats de lokale strafuitvoerder.
2.	Hij verkocht de kleren van zijn slachtoffers.
3.	Hij verhuurde de beste plaatsen op de markt aan de hoogst biedende toeschouwers.
4.	Hij vroeg extra geld voor het materiaal dat hij zelf moest aanleveren om de straf te kunnen toepassen.
5.	Hij verkocht afgehakte lichaamsdelen waaraan een magische kracht werd toegeschreven.
6.	Hij aanvaarde smeergeld van de familie van de veroordeelde om diens lijdensweg te verkorten.
7.	Hij werd betaald om toezicht te houden bij de bordelen.
8.	Hij was de lokale hondenviller.
9.	Hij werd soms als arts opgeroepen om kleine breuken te herstellen.

OPDRACHT 7 - WERKDOCUMENT - DE FUNCTIE VAN DE STRAF

Functie van de straf

De vergelding van het aangedane leed
De afschrikking
De verbetering van de misdadiger
De beveiliging van de maatschappij

Soorten straffen

Vermogensstraffen
Vrijheidsstraffen
Bedevaartstraffen
Schandestraffen
Lijfstraffen
Doodstraffen

OPDRACHT 8 - WERKDOCUMENT - DE STRAFFEN

Afbeelding nummer	Straf
1	De schandpaal
2	De galeistraf
3	Geseling
4	De kooi
5	Ledematen afhakken
6	Brandmerken

OPDRACHT 9 - WERKDOCUMENT - DE DOODSTRAF

DOODSTRAF: Radbraking

TEKENING:

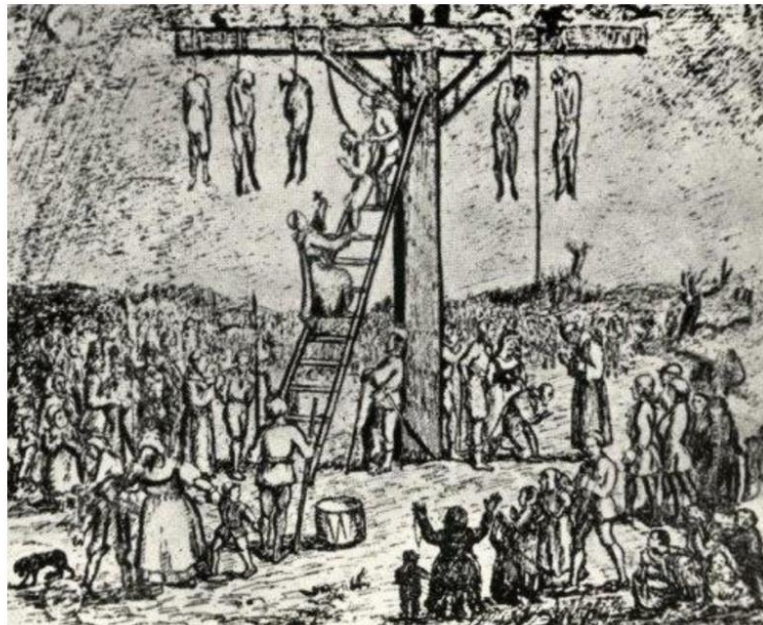
Welke misdadigers kregen deze straf? _____

Welke materialen werden gebruikt om deze straf te kunnen uitvoeren? _____

OPDRACHT 9 - WERKDOCUMENT - DE DOODSTRAF

DOODSTRAF: Ophanging

TEKENING:

Welke misdadigers kregen deze straf? _____

Welke materialen werden gebruikt om deze straf te kunnen uitvoeren? _____

OPDRACHT 9 - WERKDOCUMENT - DE DOODSTRAF

DOODSTRAF: Onthoofding

TEKENING:

Welke misdadigers kregen deze straf? _____

Welke materialen werden gebruikt om deze straf te kunnen uitvoeren? _____

OPDRACHT 9 - WERKDOCUMENT - DE DOODSTRAF

DOODSTRAF: Verbranding

TEKENING:

Welke misdadigers kregen deze straf? _____

Welke materialen werden gebruikt om deze straf te kunnen uitvoeren? _____

OPDRACHT 10 - WERKDOCUMENT - DE BOURGONDISCHE STRAF

- 1. Wie werd er vermoord tijdens de strijd om de troon in Frankrijk?**
 - Filips de Goede;
 - Karel de Stoute;
 - Jan zonder Vrees.
- 2. Mensen die brutaal geweld pleegden kregen een...**
 - Vrijheidsstraf;
 - Lijfstraf;
 - Doodstraf.
- 3. Karel de Stoute, hertog van Bourgondië, had geen mannelijke opvolgers. Daarom werd hij na zijn dood opgevolgd door...**
 - Isabella van Portugal;
 - Isabella van Bourbon;
 - Maria van Bourgondië.
- 4. Wie was de voorzitter van de stedelijke rechtbank?**
 - De baljuw;
 - De griffier;
 - De hoofdschepen.
- 5. De meeste straffen werden uitgevoerd op/in ...**
 - Het galgenveld;
 - Het stadsplein;
 - De gevangenis.
- 6. Één van de meest ontorende straffen was:**
 - Ophanging;
 - Verdrinking;
 - Wurging.
- 7. Nadat de baljuw de straf eiste tijdens de zitting:**
 - Werd het vonnis uitgesproken door de jury;
 - Werd de straf uitgesproken door de baljuw;
 - Kreeg de crimineel nog even de tijd zich te verdedigen.
- 8. Een ander woord voor stadswetten is:**
 - Stadsvoorstellen;
 - Stadskeuren;
 - Stadshandvesten.

6.8 Spelregels

SPELREGELS

HOE STARTEN WE HET SPEL?

1. Elke leerling kiest een pion;
2. Plaats alle pionnen op het Bourgondisch schild dat zich in het midden van het spelbord bevindt;
3. Elke leerling gooit om de beurten met de dobbelsteen. Diegene die het hoogste aantal ogen heeft geworpen mag beginnen. Wanneer er een *ex aequo* werd gegooid, gooien deze leerlingen opnieuw om het hoogste aantal ogen.

HOE SPELEN WE HET SPEL?

De leerling die mag beginnen gooit als eerste met de dobbelsteen. Het aantal geworpen ogen weerspiegelt het aantal vakjes dat hij zijn pion mag verplaatsen. Hij mag hierbij zelf de richting kiezen. Eenmaal een richting is gekozen mag hier binnen eenzelfde beurt niet meer van afgeweken worden. De kleur van het vakje waarop de pion is terechtgekomen geeft aan uit welke categorie de speler een kaartje mag trekken. Wanneer de leerling op een vakje met een personage komt, moet deze een beurt overslaan. Er zijn vier kleurcategorieën:

- a. ROOD - Deze kaartjes geven de spelers informatie die betrekking hebben op de heer;
 - b. ORANJE - Deze kaartjes geven de spelers informatie die betrekking hebben op de baljuw;
 - c. GROEN - Deze kaartjes geven de speler informatie die betrekking hebben op de crimineel;
 - d. BLAUW - Deze kaartjes geven de speler informatie die betrekking hebben op de beul.
4. Wanneer de leerling een kaartje heeft getrokken, moet hij deze voor zich houden. De andere spelers mogen de informatie op zijn kaartje niet lezen. Vervolgens mogen de andere spelers om beurt in wijzerszin met de dobbelsteen gooien en op dezelfde manier kaartjes verzamelen;
 5. Terwijl de leerlingen kaartjes verzamelen houden ze de combifiche nauwlettend in het oog. Op deze fiche staan verschillende combinaties van kaartjes. Wanneer de leerlingen een combinatie kunnen maken met hun kaartjes, zijn ze verplicht de bijhorende opdracht te maken. De leerlingen kunnen alle opdrachten in de werkbundels terugvinden.
 6. Indien er een opdracht is voltooid, mogen de leerlingen de leerkracht om een hint vragen. Deze hint zal de leerlingen helpen te ontdekken welke sleutel aan de sleutelhouder hun schatkist kan openen. Wanneer er meerdere fouten in de opdracht zitten, mag de leerkracht weigeren de leerlingen een hint te geven.
 7. De leerlingen zetten vervolgens het spel verder door opnieuw kaartjes te verzamelen en systematisch de andere opdrachten te maken.

WAT IS HET DOEL VAN HET SPEL?

8. Het is de bedoeling dat de leerlingen zoveel mogelijk hints verzamelen om te kunnen bepalen welke sleutel de juiste zal zijn. Pas wanneer alle opdrachten voltooid zijn krijgen de leerlingen even de tijd om te discussiëren over welke sleutel de juiste kan zijn. Ze mogen namelijk maar 1 sleutel uitproberen. Wanneer ze het met elkaar eens zijn mag de speler die het eerst mocht gooien de schatkist bij de leerkracht gaan halen. Vervolgens mag de groep, onder begeleiding van de leerkracht, de kist proberen te openen.

6.9 Hints

HINTS

	TEAM ROOD	TEAM ORANJE	TEAM GROEN	TEAM BLAUW
1	De bezitter van de juiste sleutel verdiende soms veel geld, soms amper iets.	De bezitter van de juiste sleutel verdiende soms veel geld, soms amper iets.	De bezitter van de juiste sleutel verdiende soms veel geld, soms amper iets.	De bezitter van de juiste sleutel verdiende soms veel geld, soms amper iets.
2	De bezitter van de juiste sleutel was niet altijd even populair bij de bevolking.	De bezitter van de juiste sleutel was niet altijd even populair bij de bevolking.	De bezitter van de juiste sleutel was niet altijd even populair bij de bevolking.	De bezitter van de juiste sleutel was niet altijd even populair bij de bevolking.
3	De bezitter van de juiste sleutel had meestal zijn eigen wapenuitrusting.	De bezitter van de juiste sleutel werkte voor de overheid.	De bezitter van de juiste sleutel werkte voor de overheid.	De bezitter van de juiste sleutel werkte voor de overheid.
4	De bezitter van de juiste sleutel was corrupt.	De bezitter van de juiste sleutel was corrupt.	De bezitter van de juiste sleutel was corrupt.	De bezitter van de juiste sleutel was corrupt.
5	De bezitter van de juiste sleutel werkte regelmatig samen met anderen.	De bezitter van de juiste sleutel werkte regelmatig samen met anderen.	De bezitter van de juiste sleutel werkte regelmatig samen met anderen.	De bezitter van de juiste sleutel werkte regelmatig samen met anderen.
6	De persoon in kwestie was regelmatig ongelukkig.	De bezitter van de juiste sleutel had onderdanen die hem hielpen bij zijn taak.	De bezitter van de juiste sleutel had onderdanen die hem hielpen bij zijn taak.	De bezitter van de juiste sleutel had onderdanen die hem hielpen bij zijn taak.
7	De bezitter van de juiste sleutel was steeds aanwezig tijdens een rechtszaak.	De bezitter van de juiste sleutel was steeds aanwezig tijdens een rechtszaak.	De bezitter van de juiste sleutel was steeds aanwezig tijdens een rechtszaak.	De persoon in kwestie had macht.
8	De bezitter van de juiste sleutel koos niet voor zijn beroep.	De bezitter van de juiste sleutel koos niet voor zijn beroep.	De bezitter van de juiste sleutel had inspraak tijdens het strafproces.	De bezitter van de juiste sleutel koos niet voor zijn beroep.
9	De bezitter van de juiste sleutel was betrokken bij elke executie.	De bezitter van de juiste sleutel was betrokken bij elke executie.	De bezitter van de juiste sleutel was betrokken bij elke executie.	De bezitter van de juiste sleutel had inspraak tijdens het strafproces.
10	De bezitter van de juiste sleutel zat regelmatig in de gevangenis.	De bezitter van de juiste sleutel droeg een hoofddoek tijdens zijn werk.	De bezitter van de juiste sleutel was de voorzitter van de rechtbank.	De bezitter van de juiste sleutel had steeds de opperste rechterlijke macht.